

Marzena MATLA-KOZŁOWSKA*
Poznań

Kwestia zależności polskiego i czeskiego rocznikarstwa (od drugiej połowy XI do połowy XIII wieku)

Problem wzajemnych wpływów w polskim i czeskim rocznikarstwie ma już swoje grono badaczy. Zasadniczo jednak dyskusje koncentrują się na najwcześniejszym etapie oddziaływań, problemie miejsca powstania najstarszej wspólnej grupy zapisek (z X i pierwszej połowy XI w.) i wpływie rocznikarstwa zachodniego¹. Znacznie mniej uwagi poświęcono natomiast późniejszym etapom wymiany. Przyjmuję za najlepiej uzasadnioną tezę, postulowaną ostatnio na gruncie polskim przez Tadeusza Wasilewskiego² i Tomasza Jasińskiego³, zaś w Czechach ugruntowaną przez Dušana Třeštíka⁴, że pierwsza wymiana miała miejsce po połowie XI w., kiedy to do Polski dotarł wyciąg z zaginionych *Annales Pragenses deperditi* (dalej APd)⁵. W tym miejscu zajmiemy się więc ewentualnymi kolejnymi etapami wymiany.

Badający zawarte w *Drugiej Kontynuacji Kosmasa Roczniki czeskie* (dalej AB II) J. V. Šimák uznał, że znajdujące się tam zapiski z lat 1205, 1218, 1220, 1241 (i może 1250) mają proveniencję polską, ale dopisano je dopiero około 1300 r., za władzy będącego również królem polskim Wacława II⁶.

Gerard Labuda przyjmował, że poza najwcześniejszym były dwa etapy przechodzenia polskich zapisek do Czech: wraz z relikwiami św. Stanisława w 1254 r., kiedy dotarł do Pragi jakiś rocznik dominikański (czego obrazem są zapiski 1205–1251 w *Drugiej Kontynuacji Kosmasa*), następnie w latach 1290–1300 po zajęciu Krakowa, Poznania i Gniezna, kiedy m.in. zabrano do Czech jeden z rękopisów *Kroniki wielkopolskiej*. W odniesieniu do wiadomości XI–XII w. dopuszcza przypadkowe

* Autorka jest stypendystką Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej w ramach Subsydium Profesorskiego Prof. Tomasza Jasińskiego.

¹ Nowszą fazą dyskusji zob. Z. Kozłowska-Budkowa, *Początki polskiego rocznikarstwa*, St. Źródł. 2, 1958, s. 81–95; J. Wenta, *Koncepcja memoratywno-liturgiczna funkcjonowania zapisek w tablicy paschalnej a sprawa Rocznika Rychezy*, [w:] *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestopięciolecie pracy naukowej*, Toruń 1997, s. 563–571; T. Wasilewski, *Dwa utracone roczniki: Rocznik biskupów dworu polskiego i Rocznik tyniecki (starszy)*, Roczn. Hist. 54, 1988, s. 1–61; G. Labuda, *Jeden czy dwa roczniki niemieckie u podstaw polskiego rocznikarstwa?*, St. Źródł. 39, 2000, s. 7–27; T. Jasiński, *Początki polskiej annalistyki*, [w:] *Nihil superfluum esse. Prace z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Jadwidze Krzyżaniakowej*, pod red. J. Strzelczyka i J. Dobosza, Poznań 2000, s. 129–146; idem, *Rocznik obcy w Roczniku kapituły krakowskiej*, [w:] *Scriptura custos memoriae*, pod red. D. Zydorek, Poznań 2001, s. 217–224; idem, *Zagadnienie autorstwa Rocznika obcego. Przyczynek do dziejów historiografii niemieckiej X stulecia*, Roczn. Hist. 68, 2002, s. 7–25.

² T. Wasilewski, *Dwa utracone roczniki*, s. 9 n.

³ T. Jasiński, *Początki polskiej annalistyki*, s. 136–139.

⁴ D. Třeštík, *Anfänge der böhmischen Geschichtsschreibung: die ältesten Prager Annalen*, St. Źródł. 23, 1978, s. 27, 36n. Na czeskim gruncie poglądy te podzielił L. Dušek, *Kronika tzv. Beneše Minority a její pokračování*, „Minulostí Západočeského kraje” 26, 1990, s. 64 n.

⁵ Na określenie tego zaginionego zabytku dziejopisarskiego używa się też określeń *Stare roczniki praskie* i *Rocznik praski dawny*.

⁶ J. V. Šimák, *Ještě k dějinám českého dějepisectví*, „Český Časopis Historický” 38, 1932, s. 353–354.

zapożyczenia, zasadniczo jednak neguje wpływ roczników czeskich na polskie. Badacz ten nie wyklucza, że niektóre podobne zapiski (po 1122 r.) mogły powstać zupełnie niezależnie⁷.

Również D. Třeštík przyjmuje, że mamy do czynienia z kilkoma etapami wpływów. Po pierwszym w drugiej połowie XI w., kolejne przejście zapisek z Czech do Polski widzi przed połową XIII w. (zapiski 1118–1158), następne zaś po połowie XIII w., gdy powstał wspólny wzór roczników małopolskich (tu włącza zapiski z lat: 974, 982, 990, 997, 1001, 1038, 1118, 1133, 1201–1241). Polski rocznik dotarł do Pragi w połowie XIII w. (ok. 1253 r.), kiedy to powstała wspólna podstawa *Roczników Czeskich* (dalej AB) i *Auctarium Mellicense* (dalej AMell) oraz kompilował autor AB II. Wśród przejętych zapisek byłyby: zapiski z lat 968, 1071, 1079, 1205, 1220 oraz wiadomości o minorytach z lat 1205–1235. W ostatnich wymianach zakłada on pośrednictwo franciszkanów, mających wspólną czesko-polską prowincję, choć nie wyklucza przypadkowych zbieżności oraz wędrówek małych wyciągów⁸. Analizujący *Kronikę* tzw. *Beneša Minoryty* (dalej BM) Ladislav Dušek w kwestii wymiany zasadniczo podzielił poglądy D. Třeštíka, tzn. wyróżnił w niej trzy okresy wzajemnych wpływów: pierwszy do 1039 r., drugi z lat 1086–1158 i trzeci z lat 1201–1222. Późniejsze wspólne zapiski, z lat dwudziestych i trzydziestych XIII w., przejęte zostały — jego zdaniem — w 1361 r. W drugiej grupie autor dopuszcza zgodności przypadkowe, przy czym w odniesieniu do ostatniej jako pośrednika działałby jakieś źródło cysterskie, z którego polskie i czeskie roczniki czerpały niezależnie⁹.

W ostatnim czasie ciekawe wnioski w obręb zagadnienia wniósł Tomasz Jasiński. Wykazał on mianowicie, że obrazem zapożyczeń z XIII w. jest niewątpliwie *Rocznik poznański*, będący efektem kwerendy polskiego pisarza w źródłach czeskich, prawdopodobnie związanej z przekazaniem do Pragi relikwii św. Stanisława w 1253 r. W związku z tym część jego zapisek, występująca też w źródłach czeskich, ma niewątpliwie czeską proveniencję, głównie mowa tu o zapiskach odnoszących się do X w. Zdaniem tego badacza wędrówka w przeciwnym kierunku również musiała mieć miejsce w tym czasie, tzn. wraz z relikwiami dotarły do Pragi polskie zapiski (tj. zapiska z 968 r. o założeniu biskupstwa w Polsce oraz dwie o św. Stanisławie: z lat 1071, 1079)¹⁰.

Zostało już dostrzeżone przez część badaczy, że w obu nurtach rocznikarstwa, tj. polskim i czeskim, wyraźnie wyróżnia się grupą zapisek dotyczących zakonów. Według Juliusa R. Dietericha zarówno roczniki polskie jak i czeskie wykorzystały cysterską podstawę, która pojawia się też w rocznikarstwie zachodnim. Z tymi zapiskami są jego zdaniem zazwyczaj związane zapiski o śmierci i kanonizacji świętych (np. św. Tomasza, św. Jadwigi, św. Kunegundy, św. Elżbiety). Najlepszą reprezentację tej podstawy widzi w *Roczniku henrykowskim*, a ponieważ w tymże roczniku występują też zapi-

⁷ G. Labuda, rec. K. Maleczyńskiego, *Uwagi o powstaniu górników w r. 1220*, St. Źródł. 1, 1957, s. 282 n.; idem, *Rocznik poznański*, St. Źródł. 2, 1958, s. 106 i przyp. 53; idem, *Jeden czy dwa roczniki*, s. 25 nn.; idem, *O domniemanych rządach czeskich w Opolskiem w latach 1246–1247*, w: *Mediaevalia*, pod red. J. Garbacika, R. Grodeckiego, Warszawa 1960, s. 54 n.

⁸ Jednocześnie neguje tezę J. V. Šimáka o przywędrowaniu w XIII w. zapisek związanych z Polską ok. 1300 r. twierdząc, że byłoby dziwne, gdyby pisarz piszący ok. 1300 r. przejął tylko zapiski polskie do r. 1241. Jego zdaniem musiało mieć to miejsce wcześniej, zob. D. Třeštík, *Anfänge der böhmischen Geschichtsschreibung*, St. Źródł. 23, 1978, s. 18 n., 25–28, 34, 37.

⁹ L. Dušek, *Kronika* tzw. *Beneše*, s. 64 nn.

¹⁰ T. Jasiński, *Rocznik poznański. Ze studiów nad annalistyką polską i czeską*, [w:] *Aetas media, aetas moderna. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa 2000, s. 664–672. W ostatnim czasie krytykę tej koncepcji przeprowadził W. Drelicharz, *Annalistyka małopolska XIII–XV wieku. Kierunki rozwoju wielkich roczników kompilowanych*, Kraków 2003, s. 284–286, argumentacji jednak zupełnie nie podważył. Przede wszystkim przypisuje T. Jasińskiemu zamknięcie procesu przenikania zapisek czeskich do roczników polskich do jednorazowej kwerendy w źródłach czeskich, związanej z powstaniem *Rocznika poznańskiego*, co jest nieściśle, jako że T. Jasiński przyjmuje też wcześniejszy (XI w.) przepływ zapisek czeskich do Polski (patrz niżej). Nadto nieściśle jest stwierdzenie, że z *Rocznika kapitulnego krakowskiego dawnego* (RKKd) wywodzi tylko zapiski o św. Stanisławie, bowiem T. Jasiński stwierdza wyraźnie, że „Ze względu na pokrewieństwo polskiego i czeskiego rocznikarstwa trudno jest nawet precyzyjnie określić, co wypisał [autor *Rocznika poznańskiego* — M. M.–K.] z jednego rocznika, a co z drugiego. Układ większości zapisek jest wyraźnie czeski, ale nie mamy całkowitej pewności, która z zapisek pochodzi ze źródła praskiego, a która z krakowskiego”, T. Jasiński, op. cit., s. 671 (tu wskazuje jeszcze na zapiskę o Bolesławie Chrobrym jako pochodzącą raczej z RKKd). Autor ten w swym artykule nigdzie nie stwierdza, że *Rocznik poznański* był źródłem dla powstałego w połowie XIII w. *Rocznika kapituły krakowskiej*, natomiast wyraźnie podkreśla wcześniejsze czeskie zapożyczenia *Rocznika kapituły krakowskiej*, datowane na lata sześćdziesiąte XI w. Zob. T. Jasiński, *Początki polskiej annalistyki*, s. 136–139. Próba odwrócenia postulowanej przez T. Jasińskiego zależności żywotów św. Stanisława od *Rocznika poznańskiego*, którą W. Drelicharz dokonuje w oparciu tylko o przypisywaną Wincentemu z Kielcy konwencję starobiblijną (W. Drelicharz, op. cit., s. 285 n.) nie przesądza sprawy zapożyczeń i pierwszeństwa powstania żywotów przed rocznikiem.

ski dotyczące św. Stanisława sądzi, że były one związane z zapiskami cysterskimi i w ten sposób dotarły do Czech¹¹. Akceptujący tezę niemieckiego badacza L. Dušek uznał, że podstawa cysterska wykorzystana przez źródła czeskie musiała sięgać do 1221 r. (poprawnie do 1216, bo do tego roku przynależy zapiska o zatwierdzeniu zakonu dominikanów). Ponieważ zapiski są w powstałych ok. 1253 r. AB znaczy to, że musiały być już przed tą datą (czyli w latach 1221–1253, raczej bliżej końca) interpolowane do tekstu *Starych roczników praskich* (APd)¹². Na gruncie roczników polskich istnienie jakiegos zabytku historiograficznego, powstałego w polskich klasztorach cysterskich, a obejmujących okres 1149–1202, zakładał także Pierre David¹³.

Podobnie sytuacja przedstawia się w odniesieniu do zapisek franciszkańskich. Stanisław Smolka przyjmował, że istniało jakieś zaginione źródło franciszkańskie, które wykorzystywało roczniki polskie schyłku XIII i w XIV w.¹⁴ Akceptując tę hipotezę P. David rozszerzył ramy tej kompilacji na lata 1207–1288/9, zwracając przy tym uwagę na jej zainteresowania zjawiskami przyrody¹⁵. Na gruncie czeskim wykorzystanie franciszkańskiego wzorca postuluje L. Dušek. Sądzi on, że chodzić może o minoryckie źródło poświęcone dziejom wspólnej polsko-czeskiej prowincji, choć niewykluczone, że niektóre z zapisek minoryckich, m.in. mówiące o przybyciu minorytów do Czech czy wstąpieniu Agnieszki, córki Przemysła I, do klasztoru, mogły być zapisane także w rocznikach prowadzonych przy kapitule praskiej¹⁶.

Przejdźmy do samych zapisek.

Data	Roczniki polskie ¹⁷	Roczniki czeskie ¹⁸
1071/2	1072 <i>Stanyzlaus succedit</i> . RKK 1072 <i>Stanislaus successit octavus</i> . RTr 1071 <i>Lambertus obiit, cui sanctus Stanislaus successit</i> . RK 1071 <i>Stanislaus episcopus Cracoviensis ordinatur</i> . RMp (kod. Kurop.)	1071 <i>sanctus Stanizlaus Cracoviensis episcopus ordinatur</i> . AB

¹¹ J. R. Dieterich, *Die Geschichtsquellen des Klosters Reichenau bis zur Mitte des elften Jahrhunderts*, Giessen 1897, Exkurs II: *Die Anfänge der böhmischen und polnischen Annalistik*, s. 282 n.

¹² L. Dušek, *Kronika*, s. 60 n.

¹³ Badacz ten zakładał, że dziełko na poły rocznikarskie, na poły kronikarskie, osnute było wokół osoby Kazimierza Sprawiedliwego, P. David, *Recherches sur l'annalistique polonoise du XIe siècle*, „Revue des questions historiques” 116, 1932, s. 40–58.

¹⁴ S. Smolka, *Polnische Annalen bis zum Anfänge des vierzehnten Jahrhunderts*, Lemberg 1873, s. 22 nn., 99 nn.

¹⁵ P. David, *Recherches*, s. 40 nn.

¹⁶ Dalszą redakcją tego minoryckiego źródła jest, według tego badacza, późniejsza *Kronika* Jana Furstenhaina. L. Dušek zakłada też, że do tekstu BM zapiski franciszkańskie dostały się dopiero w 1361 r. lub po tej dacie. Zasadniczo należałyby tu noty z lat 1226–1236 i — jak poświadczać ma kronika Neplacha — zapiska o śmierci św. Antoniego, zob. L. Dušek, *Kronika*, s. 58–60.

¹⁷ Roczniki polskie cytuję według: *Rocznik kapituły krakowskiej*, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, [w:] MPH s.n., t. V, Kraków 1978, s. 19–105 [=RKK]; *Rocznik dawny*, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, MPH s.n., t. V, s. 1–17 [=RD]; *Rocznik krótki*, ed. Z. Kozłowska-Budkowa, MPH s.n., t. V, s. 229–244 [=RK]; *Rocznik krakowski*, ed. A. Bielowski, MPH, t. II, Warszawa 1961, s. 828–852 [=RKR]; *Rocznik Sędziwoja*, ed. A. Bielowski, MPH, t. II, s. 871–880 [=RS]; *Rocznik Krasieńskich*, ed. A. Bielowski, MPH, t. III, Warszawa 1961, s. 127–133 [=R.Krasień.]; *Rocznik Traski*, ed. A. Bielowski, MPH, t. II, s. 826–861 [=RTr]; *Rocznik małopolski*, ed. A. Bielowski, MPH, t. III, s. 135–202 [=RMp]; *Rocznik kujawski*, ed. S. Kętrzyński, MPH, t. V, Warszawa 1961, s. 885–889. [=R.Kuj.].

¹⁸ Źródła czeskie cytuję według edycji: *Letopisy pražské*, ed. J. Emler, *Fontes rerum Bohemicarum* [cyt. dalej FRB], t. II, cz. 2, Praga 1875, s. 376–380 [=AP]; *Letopisy české*, ed. J. Emler, FRB, t. II, cz. 2, s. 380–382 [=AB]; *Letopisy Hradištsko-opatovické*, ed. J. Emler, FRB, t. II, cz. 2, s. 385–400 [=AGO]; *Auctarium Mellicense*, ed. W. Wattenbach, MGH SS, t. IX, s. 535–537 [=A.Mell]; *Benedicti Minoritae dicti Chronica et eius continuatio*, ed. L. Dušek, [w:] *Franciszkanie w Polsce*, red. J. Kłoczowski, t. I, cz. 2–3, Kraków 1993 [=BM]; *Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, ed. B. Bretholz, MGH SS n.s., t. II, Berlin 1923 [=Kosmas]; *Mnich Sázavský*, FRB, t. II, cz. 1, Praga 1874, s. 238–269 (zapiski sporządzone na marginesie *Kroniki* Kosmasa cytuję według edycji B. Bretholza) [=M.Saz.]; *Kanovník Vyšehradský*, ed. J. Emler, FRB, t. II, cz. 1, s. 201–237; *Letopis Vincencia, kanovníka kostela pražského*, ed. J. Emler, FRB, t. II, cz. 2, s. 407–460 [=Wincenty]; *Výpisky z Vincencia, Gerlacha a jiných starších latopisců českých*, ed. J. Emler, FRB, t. II, cz. 1, s. 270–281 [=Wypiski]; *Letopisy české od roku 1196 do roku 1278*, ed. J. Emler, FRB, t. II, cz. 1, s. 282–303 [=AB II]; *Neplacha, opata opatovického, Krátka Kronika římská a česká*, ed. J. Emler, FRB, t. III, Praha 1882, s. 451–484. Zaznaczmy, że nie wszystkie te dzieła to roczniki, ale korzystały z APd.

Data	Roczniki polskie	Roczniki czeskie
1079	1079 <i>beatus Stanislaus martirisatus est</i> [...] RK 1079 <i>Stanislaus episcopus Cracoviensis martirizatur</i> . RKR 1079 <i>sanctus Stanislaus tercio Idus Aprilis martirizatur, episcopus Cracovie</i> . RTr 1079 <i>Sanctus Stanislaus occisus est tercio Ydus Aprilis per Boleslaum efferum</i> [...] RMp (kod. Kurop., lubiń. — bez daty dziennej)	1079 <i>Sanctus Stanizlaus martirio coronatur</i> . AB, BM (pod 1179)
1086	1086 <i>Mesco filius Bolezlai secundi de Hungaria rediit et Bolezlaus tercius natus est. Judith mater sua obiit</i> . RKK 1086 <i>Mesco dux de Vngaria rediit et Boleslaus tercius natus est et Judith mater sua obiit</i> . RK	1085 VIII. kal. Ian. <i>obiit Iuditha coniux Wladizlai ducis Poloniorum, que fuit filia Wratizlai ducis Boemorum</i> . Kosmas II, 36 1086 <i>obiit Iudita ducissa Polonorum</i> . BM 1085 <i>obiit Iudita Polonica ductrix</i> . AGO
1096	1096 <i>dux Bratislaus cum eius exercitu in Polonia super ripam fluminis Nisa, castro eorum destructo, inferius in scopulo edificavit castrum Camyenyecz dictum ad devastandos Polonos. Et illo tempore fuit generale passagium in Ierusalem</i> . R. Krasień.	1096 <i>Eodem anno tanta fuit commotio, immo divina compunctio in populo Hierosolimam proficiscendi, ut perpauci in Teutonicis partibus et maxime in orientali Francia per urbes et villas remanerent coloni. [...] Nam dux Bracizlaus eo tempore cum omni exercitu suo in Polonia super ripam fluminis nomine Nizam castro eorum destructo nomine Brido longe inferius eiusdem fluvii similiter edificabat firmissimum castrum super altum scopulum, unde nomen traxit Kame-nec</i> . Kosmas III, 4
1099	1099 <i>Ierusalem a Christianis capta est</i> . RKK, RMp (kod. lubiń. pod 1094, królew. pod 1097) 1099 <i>Ierusalem civitas domini dei summi a christianis capta est</i> . RS 1089 <i>Ierusalem a Cristianis capitur</i> . RKrasień.	<i>Franci expugant Iherusalem et vicunt Soltanum</i> . AB ¹⁹
1106	1106 <i>Henricus III imperator obiit. Hinricus filius suus succedit</i> . RKK 1106 <i>Henricus tercius imperator obiit. Cui Henricus filius suus imperio succedit</i> . RS	1106 <i>Henricus cesar obiit</i> . AP 1106 <i>Henricus senior obiit</i> . BM 1106 [<i>Henryk</i>] [...] <i>cum vita amisit imperium VII idus Augusti</i> . Kosmas III, 18
1110	1111 <i>Bolezlaus devicit Bohemos</i> . RKK 1110 <i>Bolezlaus tertercius intrat Boemyam</i> . RD ²⁰ 1111 <i>Bolezlavus devicit Bohemos potenter</i> . RTr 1111 <i>Boleslaus III Crzivousty devicit Bohemos</i> . RMp (kod. Kurop., lubiń.) 1111 <i>Boleslaus dux Cracouie devicit Bohemos et terram eorum vastavit</i> . RK 1112 <i>Boleslaus III vastavit Bohemiam</i> . R.Kuj.	1109 <i>Poloni Bohemiam vastaverunt</i> . BM ²¹ 1110 [...] <i>Dux Sobeslaus cum duce Poloniorum Bolezlao depopulaverunt partem Boemie ultra fluvium Labe</i> [...] AGO
1118	1125 <i>inundacio aquarum in omni terra</i> . RKR 1125 <i>eodem anno inundacio aquarum maxima fuit</i> . RS	1118 <i>Inundatio aquarum fuit in omni terra</i> . AB, BM (pod 1117) 1118 <i>Mense Septembri tanta fuit inundatio aquarum, quantam non reor fuisse post diluvium in orbe terrarum</i> . Kosmas III, 44 1118 <i>Eodem vero anno maxima inundacio fluminum fuit in Boemia</i> . AGO

¹⁹ Rękopis ma MCXIXXCIX, J. Emler poprawia na MXCIX, zob. FRB, t. II, s. 382.

²⁰ Z. Kozłowska-Budkowa sądzi, że w pierwotnym tekście zaginionych *Annales regni Polonorum deperditii* [dalej ARPd] były obie zapiski, tj. *Bolezlaus tercius intrat Boemyam et devicit Bohemos*, każdy z późniejszych ekscerptatorów wziął tylko jej część, zob. MPH s.n., t. V, s. 13, przyp. 48.

²¹ Obszerną relację o wydarzeniach ma Kosmas III, 35, 36, zob. *Cosmae Pragensis*, s. 206–209.

Data	Roczniki polskie	Roczniki czeskie
1125	1127 <i>Hinricus imperator obiit. Lottarius succedit.</i> RKK, RMp (kod. Kurop., lubiń.) 1127 <i>Henricus imperator obiit. Cui Lotarius imperio succedit</i> RS	1119 <i>Henricus caesar secundus obiit, cui Lotharius successit.</i> BM 1124 <i>Obiit Henricus caesar et Lotharius successit.</i> BM
1127	1127 <i>invenio capituli sancti Adalberti.</i> RTr, RKr, RMp (kod. Kurop., Szamot.) 1127 <i>Invenio capituli sancti Adalberti Gnezne.</i> RS	1127 <i>VII Kalend. Martii caput sancti Adalberti martyris et pontificis in civitate Gnezden repertum est, [...] ubi martyr idem martyrio fuit coronatus et tumultatus</i> Kanonik Wyszehradzki
1133	1133 <i>Bohemi in Polonia ecclesias succenderunt.</i> RTr, RKr 1134 <i>Polonia per Boemos et Moravos vastatur.</i> RKra-siń. 1133 <i>Bohemi vastant Poloniam.</i> RK, R.Kuj. (<i>vastaverunt</i>)	1133 <i>Bohemi vastauerunt Poloniam.</i> AB, BM 1133 <i>Eodem anno Boemienses cum Moraviensibus quater Poloniam nemine resistente depopulando invaserunt.</i> AGO
1137	1137 <i>Lotarius imperator obiit.</i> RKK 1138 <i>Lotarius imperator obiit. Cui Conradus succedit.</i> RS, RMp (kod. lubiń., Kurop. — <i>successit</i>)	1138 <i>obiit Lotharius rex Romanorum, cui successit Conradus et imperavit annis XVI.</i> BM 1137 <i>Eodem anno Lotarius, Romanorum imperator, pauperum et peregrinorum pius consolator, II Nonas Dec. migravit ab hoc mundo.</i> AGO
1138	1138 <i>dux Boleslaus IIIus obiit V^o kalendas Novembris.</i> RKK 1137 <i>Boleslaus dux inclitus Polonie moritur.</i> RMp (kod. Szamot.) 1138 <i>Hic Boleslaus Krzywousthy obiit.</i> RMp (kod. lubiń., Kurop. pod 1141) 1138 <i>Boleslaus III dictus, inclitus dux Polonorum obiit.</i> RKr, RTr (pod 1139)	1139 <i>Boleslaus dux Poloniae obiit, cui Wladislaus successit.</i> BM 1138 <i>Ea tempestate Boleslaus, dux Poloniorum, est vita privatus.</i> AGO
1147	1147 <i>Cunradus imperator Poloniam intravit et cum regibus et ducibus Jerusalem perguit.</i> RKK, RMp, RS (brak regibus) 1147 <i>Conradus imperator Poloniam intrat, et cum regibus Ierusalem pergunt.</i> RTr, RKr (<i>pergit</i>) 1146 <i>Wladislaus fugit et Cracovia destruitur.</i> 1147 <i>Cunradus imperator Poloniam intravit et cum regibus et ducibus Jerusalem perguit.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń.) [po roku 1149 i informacji o zdobyciu przez Kędzierzawego Krakowa] <i>Anno domini 1147 eiecto Wladislao fratre suo primogenito, qui fratres suos exhereditare volebat ex inductu uxoris sue theutonice, scilicet sororis imperatoris, sed Boleslaus II natu primus cum auxilio terrigenarum ipsum de Polonia fugavit.</i> RMp (kod. Kurop., podobnie lubiń., ale tu odchylenia w datacji)	1147 <i>Cunradus, rex Romanorum, et Wladislaus, dux Bohemorum, et omnes principes Alemanie Ierosolimam pergunt.</i> AB 1147 <i>commotio christianorum per paganos facta est. Conradus Romanorum rex et Wladislaus dux Bohemorum et omnes principes Alemaniae Ierosolimam pergunt.</i> BM ²² 1149 <i>Wladislaus, dux Polonie, collecta maxima tam Sarracenorum quam Rutenorum multitudine, Poznan, fratris sui Boleslai ciuitatem, obsidet. At Boleslaus cum Meskone, fratre suo iuniore, plus in deo quam in numero hominum spem ponens, tantam multitudinem eorum militia ferro aggreditur, et maxime Sarracenos et Rutenos cede crudeli prosternens ciuitatem ab obsidione liberat, et maximam eorundem hostium cum suis rapiens predam inopinata potitur uictoria. Wladislaus autem ad ducem confugiens Boemie, eius consilio ad regem Conradum, cuius sororem sibi iunctam habebat matrimonio, se confert et pro restituenda sibi terra eius postulat auxilium. Rex autem Conradus militia collecta una cum duce Boemie intravit Poloniam. Poloni uero quorundam sapientum utentes consilio, regem Conradum pecunia leniunt et ad curiam eis indictam se uenturos et in eius stare mandato se promittunt.</i> Wincenty

²² Obszerniejszy opis, świadczący o lepszej orientacji w ówczesnych wydarzeniach i uwarunkowaniach krucjaty ma też pod 1147 Mnich Sazawski.

Data	Roczniki polskie	Roczniki czeskie
1152	1152 <i>Conradus imperator obiit.</i> RMp (kod. Kurop.; 1151 królew.)	1154 <i>rex Conradus viam universae carnis ingreditur.</i> Wypiski
1153	1153 <i>sanctus Bernardus abbas Clarevalensis migravit ad Christum.</i> RKr, RMp [kod. Kurop. i lubiń. brak abbas] 1153 <i>Bernhardus abbas clarevalensis migravit ad Christum.</i> RS	1153 <i>obiit sanctus Bernhardus.</i> AB 1153 <i>obiit sanctus Bernhardus abbas.</i> BM
1157	1157 <i>item imperator Poloniam intravit.</i> RKK 1157 <i>Imperator Cunradus secundo intravit Poloniam.</i> RS	1158 <i>Fridericus imperator Poloniam ingreditur et Boleslaum et Mescam vincit.</i> AB, BM 1157 <i>Wladizlaus dux cesari Poloniam subegit.</i> AP
1170	1170 <i>Thomas archiepiscopus martirisatus est.</i> RKK 1170 <i>sanctus Thomas Canturiensis archiepiscopus martirisatus est.</i> RK 1170 <i>Thomas archiepiscopus Cantuariensis martirisatur.</i> RTr, RKr (pod 1171, brak Thomas) 1170 <i>Sanctus Thomas archiepiscopus cantuariensis passus est.</i> RS 1170 <i>Thomas cantuariensis episcopus passus est.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń. pod 1165)	1171 <i>sanctus Thomas archiepiscopus Canturiensis martyrio coronatur.</i> BM 1171 <i>sanctus Thomas archiepiscopus Canturiensis martyrizatus est.</i> Wypiski
1172	1152 <i>Wladislaus rex Boemie cum cesare Poloniam intravit.</i> RKrasiń.	1172 <i>Wladizlaus rex cum cesare Poloniam intravit.</i> AP, Wypiski 1152 <i>Wladislaus rex cum cesare Poloniam intravit.</i> Neplach
1187	1188 <i>Jerosolima capitur a paganis.</i> RKK 1188 <i>Ierusalem a paganis capitur</i> RKrasiń. 1189 <i>Ierusalem capta est a paganis.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń.) 1189 <i>Ierusalem civitas dei regis summi capta est a paganis.</i> RS 1205 <i>Ierusalem a paganis obtentum est.</i> RMp (kod. królew.) ²³	1187 <i>Hoc anno capta est terra Jerosolimitana a Saracenis.</i> AP 1188 <i>Iherosolima a paganis obsessa est et tradita Saladino.</i> Wypiski 1185 <i>Eodem anno Ierusalem a Saracenis capitur.</i> BM 1183 <i>Jerosolima a paganis capta est et tradita Zoldano.</i> Neplach 1208 <i>Ierosolima a Soldano obsessa est.</i> BM
1190	1190 <i>Fredricus imperator obiit.</i> RKK, RMp (kod. lubiń.; 1191 kod. Kurop.)	1189 <i>Romanus imperator contra paganos pugnaturus, ultra mare viam tenuit, et ibi naufragio vitam finivit, et in Anthyochia quiescit. Quem etiam multi nobiles Boemi cum duce Theobaldo secuti, inopinata morte sunt preventi. [...] Hoc anno Fridericus imperator in Saretico fluvio submersus est.</i> AP ²⁴ 1189 <i>Romanus quoque imperator cum innumerabili multitudine christianorum contra paganos pugnaturus, ultra mare viam tenuit, et ibi in naufragio vitam finivit [...].</i> Wypiski

²³ Kodeks królewiecki ma przesuniętą do przodu chronologię, fakt podaje po objęciu przez biskupa Pełkę stolca biskupiego krakowskiego, które inne redakcje RMp podają pod 1187 (kod. Kuropat.) i 1188 (kod. Szamotul.), (MPH III, s. 160–161), RKK ma także pod 1187 (MPH s.n., t. V, s. 65), zaś najprawdopodobniej miało to miejsce w 1186, zob. Z. Kozłowska-Budkowa, tamże, s. 65, przyp. 215.

²⁴ To ostatnie zdanie, będące powtórzeniem informacji zawartej wyżej, D. Třeštík uważa za późniejszy dodatek, nie ma go bowiem w II redakcji *Starych roczników praskich* dla tego okresu, którymi są *Wypiski* [z Wincentego i Jarlocha]. Ten dodatek, jak i kilka innych, jest dziełem kopisty, który wpisywał AP do rękopisu klasztoru La Cava w początku XIII w., zob. D. Třeštík, *Anfänge*, s. 8.

Data	Roczniki polskie	Roczniki czeskie
1201	1201 <i>terre motus fuit per universa loca terrarum 4 Nonas Maii.</i> RKr 1201 <i>terrae motus fuit per loca ubique terrarum quarto Nonas Maii.</i> RTr, RMp (kod. Kurop.) 1201 <i>Terre motus magnus fuit per universa loca [...]</i> RS	1201 <i>Terrae motus fuit ubique.</i> AB II 1201 <i>terraemotus ubique terrarum fuit 4 Nonas Maii.</i> BM 1203 <i>terre motus fuit ubique locorum.</i> Neplach
1205	1205 <i>Romanus fortissimus princeps Ruthenorum [...]</i> a <i>Lezstcone et Cunrado [...]</i> est in prelio interfectus. RKK 1205 <i>Romanus fortissimus princeps Ruthenorum cum exercitibus suis a Lestcone et Conrado fratribus filiis Kazimiri in Zauichost interemptus est.</i> RK 1205 <i>Romanus fortissimus princeps Ruthenorum cum exercitibus suis a Leskone occiditur in Zawichost [...]</i> RMp (kod. Kurop., Szamot. ma pod 1207)	1206 <i>Dux Lestko cum fratre Conrado occiderunt Romanum, regem Rutenorum.</i> AB II
1207	1207 <i>Ordo beati Francisci incepit.</i> RTr, RMp (kod. Kurop., Szamot.) 1207 <i>ordo fratrum Minorum cepit.</i> RKr	1207 <i>Sanctus Franciscus adinvenit ordinem fratrum Minorum sub papa Innocencio.</i> Neplach 1207 <i>ordo Fratrum Minorum incaepit valere.</i> BM
1215	1215 <i>Rome factum est concilium tempore Innocentii III.</i> RKK, RMp (kod. Kurop., lubiń.), RTr	1215 <i>Concilium Rome celebratur.</i> AB II
1216	1216 <i>regula beati Francisci et ordo Predicatorum confirmatur.</i> RKr 1217 <i>Regula beati Francisci et ordo sancti Dominici confirmatur.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń., Szamotul. pod 1216) 1217 <i>beati Francisci et ordo sancti Dominici confirmatur.</i> RS	1221 <i>Honorius papa confirmavit ordinem praedicatorum</i> AB II 1222 <i>Honorius papa confirmavit ordinem Praedicatorum. Ordinem vero sancti Francisci confirmavit Innocentius papa.</i> BM
1220	1220 <i>Poloni a Pruthenis occisi sunt et a Ruthenis furore gladii interfecti et a fossoribus auri mactati miserabiliter interierunt.</i> RKrasień.	1220 <i>Poloni a Pruzis occisi sunt et a Ruthenis furore gladii interfecti et a fossoribus auri mactati miserabiliter interierunt.</i> AB II 1220 <i>Poloni a Prutenis et Rutenis occisi et a fossoribus auri mactati miserabiliter interierunt.</i> Neplach
1226	1226 <i>beatus Franciscus migravit ad Christum.</i> RKr, RTr (<i>ad Dominum</i>) 1225 <i>Eodem eciam anno sanctus Franciscus pater fratrum Minorum migravit ad Christum.</i> RS 1225 <i>Eodem anno s. Franciscus migravit ad Christum.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń.)	1217 <i>Sanctus Franciscus obiit [...]</i> Neplach 1226 <i>Eodem anno sanctus Franciscus obiit.</i> BM
1228–1235	1228 <i>Gregorius papa IX sanctam Elisabeth et sanctum Franciscum et sanctum Dominicum canonizavit.</i> RTr, RMp (kod. Szamot.) 1228 <i>sanctus Franciscus canonizatur Assisii a papa Gregorio IX.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń.) 1228 <i>Sanctus Franciscus canonizatus Assisii a Gregorio IX papa.</i> RS	1229 <i>sanctus Franciscus canonizatur per Gregorium nonum.</i> BM 1233 <i>sanctus Dominicus canonizatur.</i> BM 1232 <i>Sancta Elyzabeth canonizata est.</i> AB II 1232 <i>sancta Elisabeth canonizatur [...]</i> Neplach
1232	1232 <i>Sanctus Anthonius ordinis fratrum Minorum migravit ad Christum.</i> RS 1232 <i>sanctus Anthonius migravit ad Dominum.</i> RMp (kod. Kuropat., lubiń., Szamot.) 1232 [...] <i>beatus Anthonius migravit ad Dominum.</i> RTr, RKr (<i>ad Christum</i>)	1231 <i>obiit sanctus Antonius Fratrum Minorum.</i> BM 1231 <i>sanctus Anthonius de ordine Minorum obiit.</i> Neplach

Data	Roczniki polskie	Roczniki czeskie
1232	1233 <i>Idem s. Antonius kathalogo inscribitur.</i> RMP (kod. Kurop., lubiń.) 1232 <i>sanctus Antonius frater ordinis Minorum kathalogo sanctorum ascribitur.</i> RKK	1232 <i>sanctus Antoninus canonizatur a Gregorio no-no.</i> BM
1232	1234 <i>fratres Minores Bohemiam intraverunt.</i> RMP (kod. Kurop., lubiń.), 1234 <i>Eodem anno fratres Minores intraverunt Bohemiam.</i> RTr, RKR 1234 <i>Fratres Minores Bohemiam intraverunt.</i> RS	1232 <i>Fratres Minores receperunt domum Prage.</i> AB II 1232 <i>fratres Minores Prage domum receperunt.</i> Neplach 1233 <i>Fratres Minores receperunt locum apud sanctum Iacobum et in Luthomicz.</i> BM 1234 <i>hic ordo Fratrum Minorum primo communiter videtur in regno Boemiae.</i> BM
1233	1235 <i>soror Agnes suscepit ordinem beati Francisci.</i> RKR 1234 <i>Eodem anno soror Agnes habitum sancti Francisci suscepit.</i> RMP (kod. Kurop., lubiń.) 1234 [...] <i>Agnes soror regis Venceslai Bohemie habitum sancti Francisci suscepit.</i> RS	1233 <i>Agnes, filia regis Przemysl assumpsit habitum pauperum dominarum.</i> AB II, Neplach 1236 <i>Agnes soror regis Venceslai suscepit ordinem sancte Clare et monasterium construxit Pragam.</i> BM
1238	1238 <i>Frater Iohannes Plantarp magister Saxonie et Polonie Prage capitulum tenuit.</i> RMP (kod. Kurop., lubiń.)	1238 <i>frater Joannes Lamperdus cognomine Planta minister Saxonie et Polonie primum capitulum tenuit in Praga in festo sancti Jacobi cum fratre Pe-regrino visitatore Lamperto.</i> BM
1241	1241 <i>Thartari Cracouiam intrantes ecclesias succendunt, populum sine delectu etatis et sexus interficiunt [...] Tandem Zlesiam ingressi et cum duce Henrico et suo exercitu congressi, ipsum ducem et de exercitu ipsius neci plurimos addiderunt. Et sic multo excidio cedibus atque dampnis Polon[is] crudeliter illatis illesi ad propria per Hungariam, totum mundum ex sua crudelitate gravi horroris percipientes formidine, redierunt [...] RKK</i> 1241 <i>Tartari primi vastaverunt Poloniam et ducem Henricum occiderunt.</i> RKR, RTr (devastaverunt, brak: primi) 1241 <i>Primi Tartari Poloniam intrant, populum occidunt, devastant terram et ducem Henricum occidunt.</i> RMP (kod. Kurop., lubiń.) 1241 <i>Tartari primi Poloniam intrant, populum infinitum occiderunt simul cum duce Henrico dicto cum barba domino Polonie et Zlesie marito sancte Hedvigis ante civitatem Legniciam.</i> RS	1241 <i>Pagani, qui Tartari dicuntur, multa regna christianorum destruxerunt; et Vitus decanus electus est in ecclesia Pragensi X Kal. Octobris. Hiidem Colmanum, fratrem regis Ungariae, sagittaverunt et Ungariam totam depopulaverunt, et Henricum, ducem Polonie, in bello occiderunt cum exercitu eius in ipsa Polonia.</i> AB II 1242 <i>Eodem anno pagani qui dicuntur Tartari, ducem Polonie filium Henricum cum barba occiderunt et Poloniam vastaverunt, venientes in Ungariam, qui totam partem Moraviae et Austriae cede atrocissima vastaverunt, homines etiam abducendo.</i> BM
	1245 <i>Frater Remundus minister Polonie capitulum tenuit in Sandomiria et velat Salomeam sanctam.</i> RMP (kod. Kurop., lubiń.)	1243 <i>Remundus minister capitulum tenuit in Aureo Monte Virginis in Assumptione, in quo domus Sandomierz est recepta, quae postmodum in Zawichost est translata.</i> BM 1248 <i>Eodem anno in Assumptione beate Virginis fuit capitulum in Sodomirz. Tunc profuit velata sancta Salomea.</i> BM

Data	Roczniki polskie	Roczniki czeskie
1245	1245 <i>Innocentius papa III concilium episcoporum et regum Lugdun[um] convocat, in quo imperatorem Fredricum imperio destituit et Sathane commendat eundem.</i> RKK	1244 <i>concilium generale Lugduni sub papa Innocentio quarto.</i> BM 1245 <i>Innocentius papa Lugduni concilium celebravit, in quo Fridricum imperatorem per diffinitivam sententiam deposuit, ipsum a communione fidelium separando propter haeresim contra eum probatam.</i> AB II 1245 <i>Innocencius papa Lugduni consilium celebravit, in quo Fridricum imperatorem deposuit et loco eius Henricus, lancravius Thuringie, electus est in regem Almanyae.</i> Neplach
1250	1251 <i>Fridericus in excommunicatione obiit.</i> RGórnośl. ²⁵	1251 <i>obiit Fridericus imperator.</i> BM
1253	1253 <i>item magister Jacobus et magister Gozuinus [...] ad Romanam curiam remittuntur pro canonizacione dicti sancti Stanyzlai. Qui sanctus eodem anno per dominum papam Innocencium III canonizatur et kathalogo sanctorum martirum ascribitur eiusque sollempnitas VIII ydus Maii cum reverencia et veneracione statuitur celebranda.</i> RKK 1253 <i>Sanctus Stanislaus canonisatus est.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń.) 1253 <i>Sanctus Stanislaus canonisatus est Assissii per dominum papam Innocencium III et kathalogo sanctorum ascribitur.</i> RS	1251 <i>Eodem anno 15 calendas Octobris sanctus Stanislaus episcopus Cracoviensis canonizatus est.</i> BM
1259	1258 <i>terre motus fuit in multis partibus.</i> RGórnośl. 1260 <i>Tarthari castrum Ztudemer ceperunt et multa milia hominum occiderunt.</i> RGórnośl. 1259 <i>terre motus fuit magnus 2 Kalendas Februarii. Sequenti vero anno Tartari Sandomiriam, Cracoviam et adiacentes provincias invaserunt et multa milia hominum occiderunt.</i> RWrocl. ²⁶ 1259 <i>fuit terre motus magnus, et erat 2 Kalendas Februarii.</i> 1260 <i>vaestaverunt Tartari Sandomiriam et Cracoviam aliasque provincias adiacentes, pluria millia hominum abducentes et occidentes.</i> RMagist.Wrocl. ²⁷	[Po roku 1257] <i>Anno 1000 terraemotus fuit per loca plurima et Tartari invaserunt Cracoviam et deleverunt Sandomiriam et multa hominum millia occiderunt.</i> BM
1264	1264 <i>Cometa sive cometes, quem quidam dicunt ignitum sydus, quidam nubem accensam, apparuit et stetit quasi octoginta diebus. Mortalitas animalium.</i> RKK 1265 <i>comete apparuerunt.</i> RKr 1263 <i>Cometes stella apparuit et octuaginta diebus duravit. Tunc nimia mortalitas animalium subsequuta est.</i> RS 1264 <i>Cometes stella apparuit 80 diebus et mortalitas animalium est nimia secuta.</i> RMp (kod. Kurop., lubiń.)	1264 <i>regnante rege Ottagaro cometa apparuit in modo facule, radium mirabilem pretendens duravitque citra dimidium annum, quam sequenta fuit inundatio aquarum, ut multos homines et multas civitates et villas submergeret.</i> BM 1264 <i>regnante rege Otacaro cometa apparuit in modum facule radium mirabilem pretendens duravitque citra dimidium annum, quam secuta fuit inundatio aquarum, ita ut multos homines et multas civitates et villas submergeret.</i> Neplach

²⁵ *Rocznik górnośląski*, ed. A. Bielowski, MPH, III, s. 715.

²⁶ 1257 *Eodem anno pridie kalendas Februarii luna quarta infra horam prime factus est terre motus.* RKK

1259 *Eodem anno Thartari [...] terram Sandomiri[ensem] ingressi sua truculencia inhumana [...] totam terram depopulantur. Castrum Sand[omiriense] magis calliditate doli quam robore virium capiunt, in quo plurimis occisis paucos residuos captivantes Cracoviam sunt ingressi [...] Et hii Sandomirie et Cracovie provinciis cedens, dampna et excidia graviora prioribus Thartaris inflixerunt.* RKK

²⁷ *Rocznik magistratu wrocławskiego*, ed. A. Bielowski, MPH, III, s. 682.

Zauważyć można, że na zapisce 1253 r. kończą się związki czeskiego rocznikarstwa z krakowską annalistyką, a pojawiają się już zależności od annalistyki śląskiej, widoczne na przykładzie zapiski 1259 u BM. Jak słusznie zauważył L. Dušek, zapiski śląskie musiały przejść bezpośrednio do BM, najwcześniej na przełomie XIII/XIV w. — ostatnia śląska zapiska figuruje u BM pod 1292²⁸.

Do polskich zapisek przejętych przez roczniki czeskie J. V. Šimák zaliczał jeszcze zapiski AB II z lat: 1218, 1251²⁹ i wreszcie notę z 1246 r.³⁰ Jednakże żadna z nich nie ma odpowiednika w rocznikach polskich. Zapiski z lat 1218, 1251 wskazywałyby na jakąś tradycję śląską (wrocławską), ale przy ówczesnych, bardzo bliskich stosunkach Wrocławia z Pragą, trudno stwierdzić, czy była to tradycja ustna czy pisemna³¹. Zapiska z 1246 r.³² nasuwa podobne wnioski, choć tu kwestii nie da się definitywnie rozstrzygnąć. Nieprawdopodobieństwo relacjonowanych zdarzeń³³ i brak odzwierciedlenia w rocznikach polskich sprawia, że nie sposób ocenić, czy mamy do czynienia ze zniekształceniem przez kolejną redakcję, którą wykorzystały AB II i BM, zapisanej w Czechach wnet po wydarzeniach noty³⁴, czy chodzi o późniejsze zapożyczenie z obcego (=polskiego), zdeformowanego źródła.

Wróćmy do głównego nurtu rozważań, tzn. zapisek potwierdzonych po obu stronach, w rocznikach polskich i czeskich. Najmniej wątpliwości budzą zapiski związane z postacią św. Stanisława, przejęte przez AB: tu badacze są zgodni, że kanonizacja męczennika i przekazanie do Pragi jego relikwii było momentem, kiedy doszło do przejścia zapisek i zainteresowania nimi w Czechach³⁵. W odniesieniu do pozostałych zapisek takiej zgodności jednak już nie ma.

W kwestii hipotez o istnieniu podstawy cysterskiej i franciszkańskiej, z których oba nurty korzystały, należałoby stwierdzić, że porównanie zapisek zdaje się potwierdzać taką możliwość. Pytanie, czy każdy nurt wykorzystywał je indywidualnie, czy tu także następowały wymiany między obu krajami, pozostanie trudne do rozstrzygnięcia, mamy bowiem do czynienia z dość „uniwersalnymi” zapiskami, wspólnymi prowincjami zakonnymi dla obu krajów, z ożywionymi wzajemnymi kontaktami i wreszcie zniekształceniami typowymi dla późniejszych kompilacji.

²⁸ Według niego śląski wzór BM sięgałby niemal do schyłku XIII w. i został przez tego kronikarza wykorzystany raczej indywidualnie. Pozostałe zapiski (oprócz 1251, 1259) to: 1277 *In Silesia fuit conflictus Tartarorum cum christianis in Prozan sancti Georgii*; 1290 *Obiit dux Probus Henricus in vigilia sancti Ioannis Baptistae*; 1292 *Obiit Thomas, episcopus secundus Wratislaviensis*; zaś w zapisce z 1241 r. określenie ojca poległego Henryka *Henricus cum barba*, zob. L. Dušek, *Kronika*, s. 65 n. Jednak o ile jest to prawdopodobne w odniesieniu do większości zapisek, nie widać konieczności łączenia ze śląską podstawą rozszerzonej zapiski z 1241 r., co wykazują poniżej.

²⁹ 1218 *Episcopus Wratislaviensis Laurentius cum Theobaldo, duce Bohemiae, in Prussiam profecti sunt*; 1251 *Papa exegit mille marcas argenti a clero Bohemiae eodem anno. Item eodem anno prope festum sancti Wenceslai pecunia in auro ad valorem mille marcarum argenti in pondere polonico ab universo clero regni Bohemiae collecta, in Poloniam est delata et domino Thoma, Wratislaviensi episcopo, assignata*, FRB, t. II, s. 283 n.; J. V. Šimák, *Ještě k dějinám*, s. 53–54.

³⁰ 1246 *Fridricus, dux Austriae, ab Ungaris in bello occisus est, et filia fratris sui senioris Henrici, quondam ducis Austriae, cum Wladislao, filio regis Bohemiae, matrimonium contraxit, et per hoc Wladislaus habebat Austriae ducatum. Mortuo etiam tunc Meskone, duce Poloniae, sine liberis, primates eiusdem ducatus Wladislaum praedictum sibi in ducem accipiunt, se et sua iurisdictioni suae omnino subdendo*, FRB, t. II, s. 286.

³¹ O stosunkach książąt, przedstawicieli Kościoła i zakonów będzie mowa w dalszej części pracy.

³² U BM ma postać: *Mortuo Mezconi ducem Poloniae, sine liberis eundem ducem Wladislaum filium regis in regem Poloniae elegerunt, Benedicti Minoritae dicti Chronica*, s. 356.

³³ Rzeczywiste rządy po śmierci Mieszka sprawował jego brat, Władysław (zob. R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1290*, t. 1, Kraków 1933, s. 236; G. Labuda, *O domniemanych rządach czeskich w Opolskiem*, s. 53–60). Spośród czeskich badaczy V. Novotný przyjmuje wiarygodność zapiski (idem, *České dějiny* I. 3, Praha 1928, s. 775 i przyp. 3), zaś neguje m.in. J. V. Šimák. Ostatni z badaczy zakłada późniejsze zniekształcenie, gdyż sądzi, że zapiska nie odająca stanu rzeczywistego nie mogła zostać zapisana przez kogoś żyjącego współcześnie, a na pewno nie na zainteresowanym dworze czeskim (J. V. Šimák, *Ještě k dějinám*, s. 54).

³⁴ Występowanie błędu w obu źródłach wskazuje, że był on już w ich wspólnej podstawie, która musiała powstać jakiś czas po wydarzeniach. Byłoby to bardziej prawdopodobne, gdyby zapiska w owym wspólnym źródle miała postać zapiski z AB II, gdzie o pomyłkę było niezwykle łatwo, bowiem tekst BM nie zawiera wcześniejszej informacji o mariażu Władysława Czeskiego. Tak też sądził G. Labuda, który opierając się na fakcie, że II Kontynuacja Kosmasa ma kompilacyjny charakter przyjął, że w pierwotnym źródle zapiska o Władysławie księciu czeskim i księciu opolskim stały obok siebie. Ponieważ głównym bohaterem obu not był Władysław, nieuważny późniejszy kopista ściągnął obie zapiski w jedną, zob. G. Labuda, *O domniemanych rządach*, s. 57 n.

³⁵ G. Labuda, *Rocznik poznański*, s. 106; D. Třeštík, *Anfänge*, s. 26; T. Jasiński, *Rocznik poznański*, s. 670. Zauważmy jednak, że informacji o dniu, w którym miała miejsce kanonizacja nie mają polskie roczniki — w Czechach musiano dysponować dodatkowym przekazem, ustnym bądź pisemnym.

Wśród pozostałych zapisek wyróżnić możemy zasadniczo trzy ich rodzaje: zapiski z dziejów polsko-czeskich, powszechnych oraz przyrodnicze. Zaczniemy od pierwszego typu.

Obok zapisek związanych ze św. Stanisławem polską proveniencję ma zapewne zapiska z 1205. Jako zapiski polskie są też przez badaczy traktowane zapiski o śmierci Judyty (1085/1086), co jednak nie wydaje się konieczne. Judyta, małżonka Władysława Hermana, była jak pamiętamy córką księcia czeskiego Wratysława i jednocześnie gwarantem sojuszu polsko-czeskiego. Jej śmierć nie mogła zostać niezauważona i z pewnością wzbudziła żywy oddźwięk na dworze praskim, w związku z potencjalną utratą wpływów Pragi na dworze polskim³⁶. Zauważmy nadto, że sama relacja Kosmasa o kłopotach macierzyńskich Judyty (II, 36) wskazuje, że w Pradze interesowano się żywo sytuacją na polskim dworze. Również po śmierci Judyty zainteresowanie nie ustaje i nie znika ze źródeł czeskich jej syn a wnuk Wratysława — Bolesław Krzywousty³⁷.

Polską proveniencję wydają się mieć noty o odnalezieniu głowy św. Wojciecha, którą pod 1127 r. odnotował *Kanonik Wyszehradzki* i o śmierci Bolesława III, którą część źródeł ma z niewielkim błędem (1139: BM). Jednakże sprawa nie jest zupełnie prosta, już ze względu na fakt, że obie zapiski znajdują się m.in. u *Kanonika Wyszehradzkiego*. Autor ten odnośną część *Pierwszej Kontynuacji Kosmasa* (do 1142 r.) pisał w dwóch etapach: początkową część w latach 1126–1131 na bieżąco, drugą w ciągu 1142 r., więc wkrótce po wydarzeniach³⁸. Czy mogła tak szybko przejść z Polski do Czech nota z zaginionego RKK? Zapiska o odnalezieniu głowy męczennika ma u *Kanonika Wyszehradzkiego* szczegóły, których brak w zapiskach polskich. Część mogła być inwencją własną pisarza: *ubi martyr idem martyrio fuit coronatus et tumulatus*, niemniej data dzienna sugerowałyby bardziej szczegółowe źródło. Wyjaśnienie tych zależności może być dwojakie: albo mamy do czynienia z przejściem małego wyciągu, który musiałby powstać i przywędrować do Czech po 1138, a przed 1142, w którym odnośne zapiski mogły mieć inną, szerszą redakcję niż zachowane polskie przekazy, albo wykorzystano w Czechach przekazy ustne.

Przejdźmy do zapisek z doby walk spadkobierców Krzywoustego o władzę (1147, 1157). Zapiska polska to być może — jak przypuszcza Z. Kozłowska-Budkowa — efekt zlania się zapisek z 1146 r. (o najeździe Konrada) i z 1147 r. (o krucjacie)³⁹. W porównaniu z tą polską zapiską część źródeł czeskich ma tylko informację o drugiej krucjacie do Jerozolimy, czyli jej drugą część. Informacje o najeździe cesarza ma — z błędną datą 1149 — tylko Wincenty, ale obszerniejsza relacja sugeruje, że jego źródłem nie był raczej przekaz rocznikarski, ale chyba jakaś ustna relacja czeskich uczestników wydarzeń i kampanii do Polski. Pamiętajmy, że autor jako kapelan biorącego czynny udział w życiu politycznym biskupa praskiego Daniela nie miał trudności z dostępem do informacji⁴⁰.

³⁶ Nie należy zapominać, że dla Czech jest to doba szczególnego zainteresowania polskim sąsiadem — wystawienia dokumentu dla biskupstwa praskiego w 1086 r. (obejmującego także ziemie polskie) i królewska koronacja Wratysława to akty, z których zdają się przebijać hegemonialne roszczenia wobec Polski, por. K. Buczek, *O dokumencie biskupstwa praskiego z r. 1086*, Roczn. Hist. 15, 1939, z. 1, s. 31–43; J. Widajewicz, *Kraków i Powąże w dokumencie biskupstwa praskiego z roku 1086*, Prace Komisji Historycznej PTPN, t. 9, z. 4, Poznań 1938; K. Małczyński, *Bolesław III Krzywousty*, Wrocław-Warszawa 1975, s. 18 n.; R. Nový, *Český král Vratislav II*, [w:] *Královský Vyšehrad*, Praha 1992, s. 14–15; idem, *Královská korunovace Vratislava II*, „Numismatické listy” 43, 1988, s. 132–133; J. Zemlička, *Čechy v době knížecí (1034–1198)*, Praha 1997, s. 106 nn.

³⁷ Por. np. ks. III, 1, s. 162 (Bolesław lennikiem Brzetysława z ziemi kłodzkiej); ks. III, 9, s. 170 (Bolesław goszcząc na dworze Brzetysława zostaje miecznikiem wuja); ks. III, 16, s. 178 n. (walki po śmierci Hermana między Bolesławem i Zbigniewem przy zaangażowaniu księcia czeskiego Borzywoja), gdzie kronikarz wciąż podkreśla pokrewieństwo Piasta z Przemysłidami.

³⁸ O pierwszym Kontynuatorze Kosmasa zob. V. Novotný, *Studien zur Quellenkunde Böhmens*, MIÖG, 24, 1903, s. 531–552; M. Wojciechowska, *Wstęp*, [w:] *Kronikarze czescy: Kanonik Wyszehradzki, Mnich Szawski*, Warszawa 1978, s. 9–12; M. Bláhová, *Letopis tzv. kanovníka vyšehradského a Druhé pokračování Kosmovo*, [w:] *Pokračovatelé Kosmovo*, Praha 1974, s. 196–203, tejsze, *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota. Historický komentář. Rejestrík*, Praha 1995, s. 101.

³⁹ Zob. MPH s.n., t. V, s. 59, przyp. 185.

⁴⁰ Swoje dzieło zaczął pisać prawdopodobnie w 1169 r., zob. D. Třeštík, *Anfänge*, s. 15 nn.; M. Bláhová, *Staročeská kronika*, s. 105.

Drugą wyprawę przeciw Polsce oprócz zestawionych wzmianek rocznikarskich, część czeskich zabytków przedstawia w szerszej formie⁴¹. Fakt ten znów łatwo wytłumaczyć bezpośrednim zaangażowaniem władcy czeskiego przy boku cesarza. Trudno stwierdzić, jak wyglądał zapis w zaginionym AP, ale jak wynika z dociekań badaczy czeskich, wszystkie trzy wzmiankujące o wydarzeniach źródła czeskie (AB, BM, AP) pochodzą z odmiennych redakcji zaginionego najstarszego praskiego zabytku annalistycznego⁴².

Zresztą zauważmy, że źródła polskie raczej niechętnie wspominają o najazdach niemieckich: o pierwszej i drugiej wyprawie wiemy tylko, że były — bez wzmianki o skutkach. Trzecia wyprawa w 1172 r., o której piszą AP, Wypiski i szereg roczników obcych⁴³, nie została najprawdopodobniej w zaginionym RKK zapisana. Jedyna zapiska polska RKrasiń., pod błędną datą 1152, jest właściwie kopią zapisek czeskich, mówiących o wyprawie z 1172 r., wprawdzie z niewielkim dodatkiem, ale jeśli autor miał przed sobą źródło czeskie, nietrudno mu było odgadnąć narodowość króla Władysława. Zauważmy, że autor dokonał identycznej pomyłki jak Neplach, co może wskazywać na zależność tych źródeł. Niektórzy badacze sądzili, że w obu źródłach mowa jest o wyprawie z 1157 r.⁴⁴ Porównanie obu not z zapiskami AP i Wypisek pod r. 1172 wskazuje, że treść wszystkich jest identyczna, ale niewątpliwie czasowo bliższe wydarzeniom są AP i Wypiski. Dodatkowo Neplach ma poprawną „tekstową” chronologię, tzn. wyprawa ta figuruje po zapisie o śmierci Tomasza Becketa. Najbardziej prawdopodobnym rozwiązaniem jest przyjęcie błędu pisarza w postaci opuszczenia dwóch dziesiątek, co jak doskonale wiemy, nie było w zapisach rocznikarskich rzadkością. Ponieważ bliższe czasowo są AP i Wypiski, należałoby chyba przyjąć, że wszystkie źródła mówią o wyprawie z 1172 r. Neplach ukończył swe dzieło zapewne przed 1362⁴⁵, nie jest więc wykluczone, że autor RKrasiń. dzieło to wykorzystał. G. Labuda sądzi, że RKrasiń. to jedna z najlepszych redakcji zaginionego rocznika dominikańskiego, który też około 1255 r. przeszedł wraz z relikwiami św. Stanisława do Pragi⁴⁶. W tym kontekście należałoby przyjąć, że mamy do czynienia z zależnością odwrotną. Pamiętajmy jednak, że zapiskę mają ukończoną w końcu XII w. AP — nie mogła więc dotrzeć do Pragi w połowie XIII w. Niezależne powstanie, mimo różnej datacji, jest wątpliwe, uwzględniając prawie identyczną treść. Toteż jeśli RKrasiń. opierał się na roczniku dominikańskim, nie każda zapiska miała tam swe źródło.

Dobre poinformowanie źródeł czeskich wynika z udziału władców czeskich w wyprawach niemieckich⁴⁷. RS dodatkowo pomylił pierwszą wyprawę z drugą (1157 na czele Fryderyk). Powyższe fakty wyraźnie sugerują niezależne (z wyjątkiem RKrasiń.) powstanie zapisek polskich i czeskich.

Na szczególną uwagę zasługuje — w kontekście wzajemnej wymiany — RK, który zdaje się mieć wyraźną tradycję czeską, przejawiającą się od samego początku. Powstał on z pewnością przed koń-

⁴¹ 1157 *Anno sub eodem Fridericus imperator, iuncto sibi duce Wladizlao et fratre eius Theobaldo, Poloniam exercitu valido intravit, principes eius, Boleslaum et Mesconem, suae ditioni subiugavit, infinitam pecuniam in auro et argento accepit, et pro confirmatione et stabilitate deinceps pacis filios eorum obsides suscipiens, victoria pro voto potitus rediit*. MSaz.

⁴² Odmienność podstawy AP od podstawy AB (choć obie podstawy były odpisami starych roczników czeskich) wykazywał już D. Třeštík, *Anfänge*, s. 12 nn. Analizę L. Dušek rozszerzył o kronikę Beneša dochodząc do wniosku, że zachowany tekst przedstawia połączenie dwóch gałęzi *Starych roczników praskich*, z których jedna zachowała się w AP, druga w AB (zob. L. Dušek, *Kronika*, s. 26). Zapiska pierwotna być może relacjonowała wszystkie trzy fakty, tzn. najazd Fryderyka, podporządkowanie książąt polskich i udział księcia czeskiego w wyprawie — w AP mamy widoczne uproszczenie (niewykluczone, że zadziałał jakiś swoisty patriotyzm autora).

⁴³ FRB, t. II, s. 279, 379; *A. Colonienses maximi* (MGH SS, XVII, s. 786), *A. S. Petri Erphesfurdensis Cont.* (MGH SS XVI, s. 23), *A. Pegavienses Cont. I* (MGH SS, XVI, s. 260). Tymczasem w RKK mamy pod 1172 r. nieznaną skądinąd (i chyba wątpliwą) notę o wyprawie cesarza na Węgry, powtórzona przez RKr (choć z dodatkiem *Legnis combustum est*, MPH, II, s. 839). O wydarzeniach zob. R. Grodecki, *Dzieje polityczne Śląska*, w: *Historia Śląska od czasów najdawniejszych do 1400*, t. I, Kraków 1933, s. 168–175; B. Zientara, *Bolesław Wysoki — tułacz, reparant, malkontent. Przyczynek do dziejów politycznych Polski XII w.*, Przeg. Hist. 62, 1971, s. 383–385; J. Hauziński, *Polska i królestwo Niemieckie w II połowie XII w.*, w: *Niemcy-Polska w średniowieczu*, pod red. J. Strzelczyka, Poznań 1986, s. 139–155.

⁴⁴ J. Emler, FRB, t. III, s. 470 (odnośnie Neplacha); Z. Kozłowska-Budkowa, MPH s. n., t. V, s. 60, przyp. 190.

⁴⁵ Zob. J. Emler, FRB, t. III, s. 446; M. Bláhová, *Staročeská kronika*, s. 139; J. Nechutová, *Latinská literatura českého středověku do r. 1400*, Praha 2000, s. 138 n.

⁴⁶ G. Labuda, *Rec. K. Maleczyńskiego*, St. Źródł. 1, 1957, s. 282 n.; idem, *O domniemanych rządach*, s. 59.

⁴⁷ O współdziałaniu czesko-niemieckim przeciw Polsce zob. V. Novotný, *České dějiny*, t. 1, 2, Praga 1913, s. 806 n., 869 nn., 994 n.; J. Žemlička, *Čechy v době*, s. 232 n., 236 n., 263.

cem XIII w.⁴⁸, lecz nie zachował się w swej pierwotnej postaci⁴⁹. Wokół powstania i zawartości RK toczy się wśród badaczy żywa dyskusja. Część badaczy widziała w nim wyciąg z zaginionego RKK (ARPd)⁵⁰, ARPd co prawda zniekształcony, ale zachowujący czasem więcej ze swej podstawy niż obecny, inni — jak S. Kętrzyński — upatrywali w nim źródła dla autora obecnego RKK, choć w obecnej postaci rozszerzonego późniejszymi amplifikacjami⁵¹. Dopiero jednak analiza Z. Kozłowskiej-Budkowej wykazała, że autor RK wprawdzie korzystał z ARPd, ale raczej za pośrednictwem obecnego RKK. Zasadniczo RK powtarza, czasem zlewając, skracając i uzupełniając 43% zapisek obecnego RKK⁵² przy czym we wszystkich różnicach między obecnym RKK a RD kompilator powtarza wersję RKK⁵³. Zasadniczo jednak badacze prawie zgodnie datowali jego powstanie na drugą połowę XIII w., wskazując, że autor RK korzystał jeszcze z innych źródeł niż RKK zaginiony: hagiograficznych, np. żywot św. Stanisława, *Kroniki Marcina Polaka*, kompilacji franciszkańskiej czy *Kroniki Wielkopolskiej*. Max Perlbach jako pierwszy zwrócił uwagę na fakt, że w RK bardzo wyraźnie zaznaczył się wpływ źródeł czeskich, wskazując na daty: 982, 991, 997, 1038, 1133 oraz częściowo 1001⁵⁴. Należy zaznaczyć, że tradycja ta nie odbiła się ani w RD, ani w RKK, które bądź nie mają tych zapisek (982, 1001, 1133) albo mają odmienną ich stylizację (991, 997, 1038)⁵⁵. Jest to zaskakujące, jako że dwie z tych zapisek (982⁵⁶, 1001) dotyczą św. Wojciecha, który wyraźnie budził zainteresowanie najstarszych rocznikarzy. Jedna z zapisek (982) pojawia się w młodszej linii rocznikarskiej⁵⁷, podobnie wpływ czeski odcisnął się w zapisce 1038 RMP⁵⁸. Fakt, że RK od początku korzystał ze źródła polskiego i czeskiego wyraźnie potwierdza zdublowana zapiska pod r. 990 i 991⁵⁹. Dodajmy do tego, że zapiska z 1001 r., którą część badaczy uważała za zlepek informacji z Marcina Po-

⁴⁸ Datację umożliwiło odkrycie przez S. Kętrzyńskiego fragmentu rocznika, który zachował się w oprawie późniejszego rękopisu w bibliotece Wolańskich (zachowany obecnie w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, sygn. 2935.) Tekst ze względu na błędy jest raczej kopią zapisek RK, sporządzoną ręką końca XIII w., co stanowi datę *ad quem* powstania archetypu. Zob. S. Kętrzyński, *O rocznikach polskich*, RAU whf, s. II, t. IX, Kraków 1897, s. 181 n.

⁴⁹ Jego najlepsza postać dotrwała jako część *Cronica magna* w XV w. (O Wielkiej kronice zob. B. Kürbis, *Dziejopisarstwo wielkopolskie XIII i XIV wieku*, Warszawa 1959, s. 22–42, zwł. s. 27; tejsze, *Wstęp*, MPH s. II, t. VI, s. VI–XXXI), w korzystającym z niego *Roczniku Świętokrzyskim* (*Rocznik świętokrzyski*, ed. A. Płachcińska-Rutkowska, MPH, s. II, t. XII, Kraków 1996) i fragmencie zwanym *Spominki krakowskie* (*Notae Cracovienses*, ed. S. Kętrzyński, MGH SS, t. XXIX, Hannoverae 1892, s. 421–422).

⁵⁰ S. Smolka, *Polnische Annalen bis zum Anfänge des vierzehnten Jahrhunderts*, Lemberg 1873, s. 19–22, 80–90; T. Wojciechowski, *O rocznikach polskich X–XV wieku*, w: Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie 4, 1880, s. 178–180; M. Perlbach, *Die Anfänge der polnischen Annalistik*, „Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde” 24, 1899, s. 245–247; P. David, *Recherches sur l’annalistique polonaise*, s. 35–39; idem, *Les sources de l’histoire de Pologne à l’époque des Piasts (963–1386)*, Paris 1934, s. 15–16; B. Kürbis, Rec. G. Labudy, *Główne linie rozwoju rocznikarstwa polskiego*, St. Zródł. 18, 1973, s. 229–231; eadem, *Dziejopisarstwo wielkopolskie XIII i XIV wieku*, Warszawa 1959, s. 55 n.; J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo polskie do 1480 r.*, Wrocław 1964, s. 54–55; G. Labuda, *Główne linie rozwoju rocznikarstwa polskiego w wiekach średnich*, Kwart. Hist. 78, 1971, z. 3, s. 823, przyp. 64, 826 nn.

⁵¹ S. Kętrzyński, op. cit., s. 183–185, 192–201.

⁵² Tylko 10 całych i 4 częściowo nie mają tam swego odpowiednika, zob. niżej.

⁵³ Z. Kozłowska-Budkowa, *Wstęp*, s. LVIII–LXI. Zdanie to podzielił ostatnio T. Wasilewski, *Dwa utracone roczniki*, s. 58. Do tezy o korzystaniu przez autora RK z jakiegoś wzbogaconego ekscerptu z ARPd powrócił ostatnio J. Wenta, *Jaksa z Miechowa i krakowskie tablice paschalne*, St. Hist. 39, 1996, z. 1, s. 11 n.

⁵⁴ M. Perlbach, *Die Anfänge*, 280n.

⁵⁵ RK: 997 *Sanctus Adalbertus martirizatus est in Prussia* (MPH s. n., t. V, s. 233); 990 *sanctus Adalbertus Bohemorum episcopus martyrio coronatur in Prussia, cui Theodagus successit* (*Benedicti Minoritae*, s. 335); 998 *Sanctus Adalbertus, Pragensis episcopus secundus glorioso martyrio a Brucis* (*Auctarium Mellicense*, s. 536); zaś Mnich Sazawski zapisał: 996 *sanctus Adalbertus episcopus Boemorum secundus de Praga civitate, a Pruzis glorioso martyrio IX Kal. Maii coronatur, qui Theadagus successit* (*Cosmae Pragensis*, s. 55). Natomiast polskie roczniki mają: 997 *Passio sancti Adalberti*, RKK; 997 *Passio sancti Adalberti episcopi* RTr, RD, ostatni pod 998 (MPH s.n., t. V, s. 6, 44). Stylistyka RK wyraźnie jest bliższa czeskiej, w polskich brak też miejsca męczeństwa.

⁵⁶ DCCCCLXX(X)II *sanctus Adalbertus in Pragensem episcopum consecratur* (*Letopisy české*, s. 381); 982 *Sanctus Adalbertus consecratur in Pragensem episcopum* (*Auctarium Mellicense*, s. 536)

⁵⁷ *Rocznik małopolski* (kod. Kurop., Szamot., królew.), MPH, t. III, s. 140–141; *Rocznik krakowski*, MPH, t. II, s. 828; *Rocznik Traski*, tamże, s. 828.

⁵⁸ RK: 1038 *Sanctus Adalbertus translatus est* (MPH s. n., t. V, s. 234); RKK ma: 1038 *corpus sancti Adalberti translatum est*, (MPH s.n., t. V, s. 47). Zawartą w *Roczniku małopolskim* (kod. Kurop., MPH III, s. 144) informację, że przeniesienia ciała dokonał Brzetysław (tu błędnie Wratisław) mają właśnie źródła czeskie: 1039 *Sanctus Adalbertus translatus est de Polonia in Boemiam per Brecizlaum ducem* (*Letopisy pražské*, s. 377; por. też *Letopisy české*, s. 381).

⁵⁹ Źródła polskie podają: 990 *Passio sancti Adalberti cum fratre Gaudencio*, (MPH s.n., t. V, s. 6, 44), czeskie zróżnicowanie, ale część ma: 990 *Sanctus Adalbertus Rome ad sanctum Alexium monachus factus est*, (*Auctarium Mellicense*, s. 536); 990 *sanctus Adalbertus Rome ad sanctum Alexium, ignotus quis esset, monachus efficitur*, (*Letopisy hradištsko-opatovické*,

laka (wizyta Ottona III w Polsce⁶⁰) i źródeł czeskich (zdobycie Pragi⁶¹), rozszerzony o własne kombinacje autora (fragment o osłepieniu Bolesława III)⁶², jest w całości zapożyczona ze źródeł czeskich.

Oprócz późniejszego *Rocznika Świętokrzyskiego*, który jest od RK bezpośrednio zależny, żaden polski rocznik obu tych wiadomości nie podaje⁶³. Porównajmy więc zapiski:

Rocznik krótki	Marcin Polak	Benesz Minoryta	Kosmas	Mnich Sazawski
1001 <i>Otto imperator Romam rediens visitat sepulcrum sancti Adalberti in Polonia et eodem anno Poloni ceperunt Pragam et ducem Boleslauum in eadem caverunt.</i> 1002 <i>Otto imperator obiit.</i>	Otto III. <i>Imperavit anni 19. [...] Demum imperator ordinatis imperii rebus, ducens secum nobiles aliquos Romanos, in Saxoniā est reversus. Et visitans locum in Polonia, ubi sanctus Adalbertus quiescebat martir, accepto ipsius brachio Romam, est reversus [...]</i> ⁶⁴	1000 <i>Otto imperator Roma rediens visitavit sepulchrum sancti Adalberti in Polonia [...]</i> 1001 <i>obiit Otto tertius imperator, cui primus Henricus successit.</i> <i>Boleslaus porcus capitur et excaecatur.</i>	[Po 999] <i>Nam mox inter prandendum pax, fides, ius hospitale numpitur, dux Boleslaus capitur atque oculis privatur, [...] I, 34</i> <i>dux Mesco veniens cum valida manu Polonica invasit urbem Pragam et per duo spacia annorum, scilicet anno dominice incarnationis M, anno dominice incarnationis MI, obtinuit eam. I, 35</i> 1002 <i>Eodem anno Cesar ab hoc mundo migravit tercius Otto, [...] Huic successit filius eius Henricus imperator, [...] I, 37</i>	1000 <i>Cesar vero Otto, antequam patriam visiteret, humili devotione in Polonia sanctum Adalbertum episcopum et martyrem nuper Christo laureatum adiit, eius interventum obnixius petiit, ibique summo conamine a duce Sclavonico Boleslavone susceptus xenius omnigeni census obsequialiter honoratur. Dehinc in patriam imperator Otto revertitur ac Quidlinburgensi loco dominicam resurrectionis diem debite venerationis obsequiis festive peregit.</i> 1001 <i>Dux Mesco Polonensis obtinuit civitatem Pragam.</i>

Nie sposób nie zauważyć, że każda część zapiski ma swój odpowiednik w źródłach czeskich: wizyta Ottona w Polsce jest opowiedziana w *Kronice* tzw. Benesza Minoryty tymi samymi słowami⁶⁵. *Mnich Sazawski* po wizycie Ottona wzmiankuje zdobycie przez Polaków Pragi, fakt ten ma też Kos-

s. 388); 990 *sanctus Adalbertus episcopus Rome ad sanctum Alexium monachus niger effectus est, (Letopisy české, s. 381); zaś Beneš Minoryta ma dwukrotnie (!), choć z zaburzoną chronologią: 990 Sanctus Adalbertus Romae ad sanctum Alexium monachus factus est; 995 Professio sancti Adalberti post Ioannem papam, qui Ottonem consecravit Augustum, (Benedicti Minoritae, s. 334 n.). Podobnie jak ostatnie źródło podaje RK: 991 sanctus Adalbertus factus est monachus Rome apud Sanctum Alexium, 990 professio sancti Adalberti cum fratre Gaudencio (MPH s.n., t. V, s. 232, również z częściowo przesuniętą chronologią).*

⁶⁰ M. Perlbach, *Die Anfänge*, s. 281; P. David, *Les sources*, s. 36; Z. Kozłowska-Budkowa, *Wstęp*, s. LIX. Inni badacze widzą znów proces odwrotny: tzn. że Marcin zapożyzył zapiskę ze źródeł polskich: S. Zajączkowski, *Rec. pracy P. Davida*, *Kwart. Hist.* 48, 1934, s. 90 (autorem Gaudenty); G. Labuda, *op. cit.*, s. 108, przyp. 59 (Marcin miał dysponować rocznikiem zbliżonym do kapitulnego). O Marcinie Polaku zob. K. Grodziska-Ożóg, *Marcin Polak i jego twórczość*, „*Nasza Przeszłość*”, t. 58, 1982.

⁶¹ Jedynie G. Labuda chce tu widzieć ślad *Rocznika Gaudentego*, idem, *Rocznik poznański*, *St. Źródł.* 2, 1958, s. 109; porów. przypis niżej.

⁶² Zob. MPH s. II, t. V, s. 233, przyp. 11.

⁶³ Część ma informacje o wizycie Ottona, tj. roczniki: Traski, krakowski, Sędziwoja, małopolski i in., zob. Z. Kozłowska-Budkowa, MPH s. n., t. V, s. 233, przyp. 9.

⁶⁴ *Martini Oppaviensis Chronicon pontificum et imperatorum*, ed. L. Weiland, MGH SS, t. XXII, Hannoverae 1872, s. 466.

⁶⁵ Tylko *Mnich Sazawski* pisze jeszcze o wizycie Ottona, ale jego zapiska powstała w oparciu o *Roczniki Kwedlinburskie*, autor ten bowiem, oprócz *Rocznika praskiego dawnego*, wykorzystywał samodzielnie roczniki niemieckie (985–1000): 1000 *Ille vero [...] humili devotione in Sclaviam sanctum Adalbertum nuper pro Christo laureatum adiit, eiusque interventum obnixius petiit. Ibi summo conamine a duce Sclavonico Bolizlavone susceptus [...] In patriam revertitur [...]*, MGH SS, t. III, s. 77. Niemniej mamy tu rzecz ciekawą. *Mnich Sazawski* zapis AQ skrócił i zmodyfikował, przede wszystkim jednak określenie miejsca docelowego *in Sclaviam* zmienił na *in Polonia*. Już ta drobna modyfikacja może nam wskazywać nawiązanie na sformułowanie *visitat sepulcrum sancti Adalberti in Polonia*, które mają RK i BM, a które pochodziło z innego niż AQ źródła. Por. też M. Wojciechowska, [w:] *Kronikarze czescy*, s. 127, przyp. 19; L. Dušek, *Kronika*, s. 64.

mas (I, 35). Data zdobycia jest błędna we wszystkich zapisach⁶⁶. Kosmas i BM donoszą jeszcze oślepieniu Bolesława Rudego, obaj również z błędną datą⁶⁷. Chronologia wydarzeń jest tu wyraźnie zaburzona, porządek też nieco inny. BM ma wydarzenie umieszczone poprawniej, bez daty, ale po śmierci Ottona a przed mordem Pięciu Braci⁶⁸. Inna kolejność zdarzeń u Kosmasa mogła być zamierzona⁶⁹. Nie bez znaczenia jest kolejna zapiska, o śmierci Ottona III, która zdaje się łączyć z wydarzeniami w pewną całość (zachowana u BM i Kosmasa). Autor RK wyraźnie pomijał zapiski obce⁷⁰ — w tym kontekście przejął je najpewniej automatycznie z pozostałymi czeskiemi.

Nie wiemy, jak mogła wyglądać zapiska w *Starych rocznikach praskich* (APd). L. Dušek sądzi, że właśnie BM i RK dają jej obraz⁷¹. Z analizowanych ustępów wypływałby dalszy wniosek: to RK, mimo zaburzonej chronologii wynikłej m.in. ze złączenia w jedno trzech zapisek i późniejszego przekazania, oddaje chyba najlepiej zawartość *Starych roczników praskich*⁷².

Jak wypływa z powyższych uwag piszący w drugiej połowie XIII w. autor musiał wykorzystywać źródło czeskie, które zaczynało się zapiskami z X w. Jednak na tym nie kończą się ślady wpływów czeskich: pod 1111 r. znów mamy do czynienia z połączeniem tradycji polskiej i czeskiej (z własnym dodatkiem)⁷³, pod 1133 r. wyraźnie pierwszeństwo zyskała wersja czeska (RTr, RKr mają zapewne przekaz pierwotnego RKK). Niewykluczone, że określenia jakie pojawiają się w zapisce o śmierci Tomasza Becketa z 1170 r. (*sanctus, Canturiensis*), których brak w RKK, to nie dobra orientacja pisarza RK⁷⁴, ale też wpływ jakiegoś przekazu czeskiego.

W RK można by dostrzec jeszcze jeden ślad tradycji czeskiej w zapisce o śmierci Henryka Brodatego, która wyraźnie ma charakter kompilowany:

1238 Henricus dux Slesie dictus Barbatu et dux Cracouie obiit, cui Henricus in utroque dominio successit, filius ipsius, id est Henricus, quem Tartari occiderunt.

Zapiska ta jest częściowo kopią zapiski RKK⁷⁵, rozszerzoną o uszczegóławiające informacje, w tym nieznanym innym rocznikom: RKK, Traski, małopolskiemu i górnośląskiemu przydomek „Brodaty”⁷⁶. RKK, główne źródło RK, pięciokrotnie mówi o Henryku Brodatym (1225, 1229 — dwukrotnie, 1233, 1238), trzykrotnie nazywając go *dux Zlesie*, raz bez tytułu, pod r. 1238 z tytułem księcia śląskiego i krakowskiego — nigdzie jednak nie ma śladu przydomku. Z. Kozłowska-Budkowa uważa go za echo *Żywota św. Jadwigi*⁷⁷. Jednakże *Żywoć św. Jadwigi*⁷⁸ powstawał u schyłku XIII w.,

⁶⁶ Przepuszcza się, że błędnie została zapisana już w *Starych rocznikach praskich* (APd), zob. B. Krzemieńska, *Břetislav I. Čechy a střední Evropa v prvé polovině XI století*, Praha 1999, s. 82. Podobne stanowisko D. Třeštík, *Počátky*, s. 106.

⁶⁷ Faktycznie w 1003 r., jak zapisał Thietmar, *Kronika Thietmara* VI, 12, 9, ed. Z. M. Jedlicki, Poznań 1953, s. 330–332.

⁶⁸ Choć poślepieniu jest wsunięta wzmianka o ordynacji Gaudentego. Niemniej musimy pamiętać, że jest to jednak późny przekaz z XV w., narażony na błędy kompilatorów, co jednak oczywiście go nie dyskwalifikuje. O samej kronice zob. L. Dušek, *Kronika*, s. 7–112.

⁶⁹ Bardzo dobrze podkreślało to podstępność i nieuczciwość Polaków, których kronikarz wyraźnie nie lubił. O jego stosunku do Polaków zob. B. Krzemieńska, *Polska i Polacy w opinii czeskiego kronikarza Kosmasa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”, Seria I, Nauki humanistyczno-społeczne, 15, 1960, s. 75–95; tejsze, *Češi a Poláci v miněni svých nejstarších kronikářů*, [w:] *Tisíc let česko-polské vzájemnosti*, t. 1, Opava 1966, s. 53–70.

⁷⁰ Co zauważył już S. Kętrzyński, op. cit., s. 185. Ma ich właściwie tylko trzy: 1170 r. — śmierć Tomasza z Canterbury (ale jak łatwo zauważyć, autor RK miał zainteresowania hagiograficzne), 1267/8 r. — wyprawa krzyżowa króla czeskiego do Prus (niewątpliwie głośna, miała miejsce za życia autora/kompilatora i też wiązała się z zainteresowaniami autora) oraz śmierć Ottona — 1002 r.

⁷¹ L. Dušek, *Kronika*, s. 64.

⁷² BM wypuścił zapiskę o zdobyciu Pragi, która według świadectwa Kosmasa i Mnicha Sazawskiego prawdopodobnie była w pierwotnym źródle.

⁷³ Anachronizm w tytule Bolesława zdradza autora schyłku XIII w., zob. Z. Kozłowska-Budkowa, *Wstęp*, s. LIX.

⁷⁴ Określenia te zdaniem Z. Kozłowskiej-Budkowej dowodzić mają „albo dobrej informacji o świętych czczonych w Krakowie, albo korzystania ze wzoru nieco obszerniejszego, niż obecny *Rocznik kapituły krakowskiej*”, zob. tejsze, *Wstęp*, s. LIX. Ponieważ wzorem tym nie mógł być zaginiony RKK, wskazana powyżej droga wydaje się prawdopodobna.

⁷⁵ *1238 Henricus dux Zlesie et Cracouie obiit, cui Henricus suus filius in utroque dominio successit*. RKK.

⁷⁶ MPH s. n., t. V, s. 74–78.

⁷⁷ Z. Kozłowska-Budkowa, *Wstęp*, s. LIX.

⁷⁸ Gdzie to określenie się rzeczywiście pojawia, tzn. książkę śląską określaną jest *Henricus cum barba, Vita sanctae Hedwigis ducissae Silesiae*, ed. A. Semkowicz, MPH, t. IV, Warszawa 1961, s. 519, 634.

czyli prawdopodobnie jednocześnie lub później niż RK⁷⁹. Określenie znany też z innych zabytków rocznikarskich śląskich⁸⁰, ale jak wykazał W. Korta wszystkie pochodzą ze wspólnej podstawy (*Rocznik śląski I*), która powstała po r. 1290⁸¹, jest prawdopodobnie późniejsza niż RK. Zauważmy też, że trudno na podstawie zapisek RK wskazać na wykorzystanie jakiegokolwiek śląskiej podstawy. Być może nie bez znaczenia jest fakt, że w źródle czeskim pojawiły się informacje podobne do tych, o które RK rozszerzył zapiskę z 1238 w RKK:

1241 Eodem anno pagani qui dicuntur Tartari, duce[m] Poloniae filium Henricum cum barba occiderunt et Poloniam vastaverunt, venientes in Ungariam, qui totam partem Moraviae et Austriae cede atrocissima vastaverunt, homines etiam abducendo. BM

1238 Henricus dux Slesie dictus Barbatus et dux Cracouie obiit, cui Henricus in utroque dominio successit, filius ipsius, id est Henricus, quem Tartari occiderunt. RK

L. Dušek sądzi, że to określenie Henryka synem *Henricum cum barba* BM zaczerpnął z jakiejś śląskiej podstawy, która była blisko owego *Rocznika śląskiego I* W. Korta⁸².

Zacznijmy od potencjalnej podstawy śląskiej BM. Przede wszystkim dotrzeć mogła do Czech po r. 1292, z tego roku pochodzi ostatnia zapiska o śmierci biskupa wrocławskiego, zaś BM wykorzystała ją w pierwszej połowie XIV w. Żaden z zachowanych roczników śląskich nie ma wszystkich przejętych przez BM informacji. Co najistotniejsze, tylko jeden z roczników, które korzystały z zagięzionego *Rocznika śląskiego*, tj. *Rocznik cystersów henrykowskich* ma (w jednym z trzech kodeksów) zapiskę:

1241 Tartari devastaverunt terram Slezie, et ducem Henricum, filium predicti ducis Heinrici cum barba, occiderunt in bello prope Lignitz in loco, qui vocatur Walstat (wersja „A”, kodeks z 1340 r.)⁸³.

Dwa pozostałe kodeksy mają notę: *1241 Tartari devastaverunt terram Slezie, et ducem Hynricum, filium beate Hedwigis, occiderunt in bello prope Ligenitz in loco, qui vocatur Walstat* (wersja „B”)⁸⁴, podobnie, jak wywodzący się z *Rocznika śląskiego*, *Rocznik wrocławski większy*⁸⁵.

Porównanie powyższych kodeksów i wariantów rocznika skłoniło badaczy do wniosku, że pierwotny jest w tym wypadku przekaz wersji B⁸⁶. W 1340 r. wersja ta została skopiowana przez mnicha Konrada w tymże klasztorze henrykowskim, który jednocześnie dokonał pewnych modyfikacji, opuszczając zapiski lub zmieniając w nich pewne szczegóły — w tym zapiskę 1241 r.⁸⁷

W tym świetle jest niewątpliwe, że BM musiały mieć odpis wersji „A” (z 1340 r.)⁸⁸, uzupełnioną o zapiski: 1251 (ma tylko *Rocznik Górnos Śląski*), 1259 oraz 1292 (bliższa *Katalogowi biskupów wroc-*

⁷⁹ A. Semkowicz, *ibid.*, s. 503; J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo*, s. 93; R. Heck, *Główne linie rozwoju*, s. 66. Jednym z jego źródeł był wcześniejszy żywot pióra Engelberta, ale dzieło zaginęło, zaś z zachowanego żywota następnego nie sposób wyrokować o jego zawartości, zob. J. Dąbrowski, *op. cit.*, s. 92 n.

⁸⁰ 1230 14 kal. Aprilis obiit dux Henricus dictus cum barba, (*Rocznik krzeszowski większy [=Rocznik grysowski większy]*, ed. A. Bielowski, MPH, III, s. 696); 1230 14 kalendas Aprilis obiit dux Henricus dictus cum barba, maritus sancte Hedwigis, (*Rocznik wrocławski większy*, ed. A. Bielowski, MPH, III, s. 688–689); 1238 14 Kalendas Aprilis obiit Henricus dux Slesiae, dictus cum barba, (*Rocznik cystersów henrykowskich*, ed. A. Bielowski, MPH, III, s. 701). Określenie to znajduje się jeszcze w późniejszym, z XV w. *Roczniku Sędziwoja* (MPH, II, s. 877) i powstałym ok. 1315 r. *Roczniku lubińskim* (MPH, III, s. 706). O *Roczniku Sędziwoja* zob. W. Drelicharz, *Wstęp do studium źródłoznawczego „Rocznika Sędziwoja”*, St. Hist. 3, 1992, s. 291–306; o *Roczniku lubińskim* zob. W. Korta, *Średniowieczna annalistyka*, s. 232–236; R. Heck, *Główne linie rozwoju średniowiecznego dziejopisarstwa śląskiego*, St. Zródł. 22, 1977, s. 64.

⁸¹ Rocznik ten, z którego korzystały trzy powyższe, obejmował okres 1238–1290 (na tej dacie urywają się zależności roczników), powstał po tej dacie zapewne w klasztorze cysterskim w Henrykowie — choć autor nie wyklucza, że narastał stopniowo, zob. W. Korta, *Średniowieczna annalistyka*, s. 209 nn.

⁸² Inne zapiski z tej podstawy u BM są pod datami: 1251, 1259, 1277, 1290, 1292, zob. L. Dušek, *op. cit.*, s. 66 n.

⁸³ MGH SS, XIX, s. 453 n.; patrz też niżej.

⁸⁴ MGH SS, XIX, s. 545; MPH, III, s. 700–702. Krytykę obu wydań przeprowadził W. Korta, *op. cit.*, s. 241 nn.

⁸⁵ 1241 dux Henricus, filius sancte Hedwigis, occisus est a Thartaris circa Legnicz in Walstat (MPH, III, s. 688).

⁸⁶ MGH SS, XIX, s. 454; W. Korta, *op. cit.*, s. 238 nn. (tą pierwotną wersję W. Korta kładzie na lata 1326–1340).

⁸⁷ W. Korta, *op. cit.*, s. 239n, zob. też przyp. wyżej.

⁸⁸ W innym przypadku, gdyby przydomek występował tylko w zapisce o śmierci Henryka Brodatego (jak w pozostałych rocznikach), poprzedzającej zapiskę z 1241 r., a nie w samej zapisce z 1241 r., kompilującemu w połowie XIV w. autorowi czeskiemu (!) trudno byłoby wywnioskować, że Henryk Brodaty z zapiski w 1238 r. i Henryk z zapiski 1241 r. to ojciec i syn, zwłaszcza, że nawet nie było określone ich władztwo terytorialne.

ławskich⁸⁹). Powstanie takiej kompilacji, która przed rokiem 1362, tj. momentem zredagowania BM, dotarłaby do Czech jest sprawą skomplikowaną, ale oczywiście nie niemożliwą.

Jeśli przyjrzymy się ponownie odnośnym zapiskom, nasunie się nam jednak jeszcze inna możliwość. Jak widzimy, w źródłach czeskich mamy drugą postać zapiski mówiącej o wydarzeniach roku 1241, która różni się od zapiski BM. Fakt ten jednak nie podważa wiarygodności przekazu BM i *Drugiej Kontynuacji Kosmasa*, w ramach której zachowały się *Roczniki czeskie* (1196–1278). Tzw. *Druga Kontynuacja Kosmasa* pochodzi prawdopodobnie ze schyłku XIII–początku XIV w. Co do jej kompilacyjnego charakteru badacze nie mają wątpliwości, choć u jej podłoża stoją zapewne zapisy rocznikarskie, prowadzone przy kapitule praskiej⁹⁰. *Kronika* tzw. Benesza Minoryty, również kompilowana i przeredagowywana, pochodzi w obecnej postaci z drugiej połowy XIV w., także stanowi wyciąg lub ewentualnie skróconą redakcję starszych zapisów, prowadzonych przy praskiej kapitule⁹¹. Nie próbując ustalać hipotetycznej postaci owej zapiski, sporządzonej przy kapitule praskiej można przyjąć, że stała ona u podstaw obu zachowanych zapisek, przy czym każdy z kompilatorów przejął jakąś jej część i samodzielnie wystylizował.

Jeśli przyjrzymy się obu czeskim zapiskom stwierdzimy, że różnią się one na przykład od zapiski znajdującej się w RKK, opisującej wydarzenie z perspektywy krakowskiej. Zasadniczo mają one informacje o wydarzeniach w Polsce, ale żadna z nich nie oddaje tylko i jedynie polskiej perspektywy. Pierwsza, wprowadzająca część opisu BM, jak też i AB II są identyczne, później oba mówią o wydarzeniach dotyczących Polski i Węgier, choć w różnej kolejności i z różnymi stopniami szczegółowości. AB II nie ma tylko wzmianki o zniszczeniu Moraw i Austrii (choć fakt ten może został streszczony w słowach *multa regna christianorum destruxerunt*), BM nie wspomina natomiast personalnie o Colomanie. Oba wiedzą jednak o śmierci Henryka śląskiego. Nie jest to jednak perspektywa śląska, widoczna w *Roczniku cysterskim*: Henryk dla źródeł czeskich jest księciem polskim, nie śląskim, Tatarzy najechali całą Polskę, nie tylko Śląsk. Nasuwa się wrażenie, że zapiska pierwotnego źródła (powstała przy kapitule praskiej) była nawet obszerniejsza, zaś obie zachowane kompilacje korzystały z niej selektywnie.

Czy w Pradze mogła powstać zapiska zawierająca takie fakty, jakie przekazał BM, tzn. przydomek księcia śląskiego? Zaczniemy od tego, że dwór książąt śląskich był w Pradze doskonale znany. W 1207 r. córka Przemysła I została zaręczona z synem Henryka Brodatego⁹². Jednak wskutek jego śmierci Agnieszka, wychowywana w śląskiej Trzebnicy, powróciła do Czech⁹³. Między 1218–1220 doszło do kolejnego — tym razem już udanego mariażu — Anny, drugiej córki Przemysła I⁹⁴ z Henrykiem Pobożnym, kolejnym synem Henryka Brodatego⁹⁵. Na okres od 1239 r. przypada z kolei ścisłe współdziałanie władcy śląskiego i czeskiego w propapieskim obozie Grzegorza IX, który dążył do zdetronizowania cesarza Fryderyka II, niewykluczone też, że atak mongolski m.in. na Polskę

⁸⁹ Zob. *Monumenta Lubensia*, ed. W. Wattenbach, Breslau 1861, s. 13. Katalog lubiański powstał prawdopodobnie wkrótce po 1319 r., zob. też J. Dąbrowski, *Dawne dziejopisarstwo*, s. 111. Zapiskę ma też *Rocznik krzeszowski większy*, będący kontynuacją *Rocznika śląskiego* I, ale tam występuje ona pod datą 1291, zob. MPH, III, s. 697.

⁹⁰ O tym, że przy kapitule prowadzono w XIII w. przynajmniej dwa rodzaje zapisek, nie wątpliwy już V. Novotný, *České dějiny*, t. I, cz. 3, Praha 1928, s. 988. Zachowana *II Kontynuacja Kosmasa* stanowi prawdopodobnie drugą redakcję dzieła, co wynika z porównania z kronikami Neplacha i Dalimila, zob. J. Šušta, *Kritické příspěvky*, s. 20 n., 25; M. Jeřábek, *Rozbor kroniki Dalimilovy*, „Český časopis Historický” 10, 1904, s. 300–302; L. Dušek, op. cit., s. 47 n. Omówienie: M. Bláhová, *Druhé pokračování Kosmova*, „Sborník Historický” 21, 1974, s. 5–39; eadem, *Poznámka k datování vzniku kompilace druhého Pokračování Kosmova*, [w:] *Seminář a jeho hoste. Sborník prací k 60. narozeninám doc. dr. Rostislava Nového*, Praha 1992, s. 37–42; A. Ganzel-Kowalewska, *Druga Kontynuacja Kosmasa jako źródło do dziejów XIII wieku*, Acta Universitatis Wratislaviensis nr 126, Historia, t. 19, Wrocław 1970, s. 97–111; D. Třeštík, *Anfänge*, s. 19 n.; L. Dušek, *Kronika*, s. 47 nn.

⁹¹ W ostatnim czasie L. Dušek wykazał, że jedną z podstaw, wykorzystanych do kompilowania AB II był również ekscerpt, dochowany w niepełnej i przeredagowanej postaci w teście Kronice tzw. Benesza Minoryty. Powstanie tej redakcji datuje na schyłek XII — początek XIV w., zob. L. Dušek, op. cit. 56 n.

⁹² Brak zgody w literaturze w kwestii identyfikacji potencjalnego małżonka, dyskusję zob. A. Doroszewska, *Otoczenie Henryka Brodatego jako środowisko społeczne*, Warszawa 1978, s. 56, przyp. 255.

⁹³ O postaci Agnieszki zob. J. Polc, *Svěťice Anežka Přemyslovna*, Praha 1989; V. Kybal, *Svatá Anežka Česká. Historický obraz ze 13. století*, Brno 2001.

⁹⁴ O Annie patrz A. Knöbich, *Herzogin Anna von Schlesien*, Berlin 1865.

⁹⁵ J. Gottschalk, *St. Hedwig, Herzogin von Schlesien*, Köln–Graz 1964, s. 186; B. Zientara, *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1985, s. 215n.

i Czechy był skutkiem tego współdziałania⁹⁶. Uwzględniając te okoliczności nie byłoby niczym dziwnym, gdyby na dworze praskim, dla odróżnienia ojca i syna, posługiwano się znanym powszechnie przydomkiem.

Gdyby przyjąć, że zapiskę odnotowano tuż po wydarzeniach, właściwie nie byłoby potrzebne pośrednictwo polskie. Klęska legnicka odbiła się głośnie echem nie tylko wśród sąsiadów, ale niemal po całej Europie⁹⁷, wieści rozpowszechniali uciekinierzy z pola, szukający schronienia, wysłannicy władców i dostojników kościelnych, informacje rozpowszechniali nawet polscy i węgierscy zakonnicy tej samej reguły do najodleglejszych stron⁹⁸. Dodajmy, że w Czechach zdawano sobie sprawę z zagrożenia: *Timor Tartarorum magnus irruit super Bohemos*, opisał sytuację w 1240 r. czeski rocznikarz⁹⁹. Władca czeski bacznie śledząc rozwój wydarzeń, słał listy na Zachód naświetlając niebezpieczeństwo¹⁰⁰. Niewątpliwie dwór praski bezpośrednio zaangażowany w wydarzenia roku 1241 musiał być dobrze poinformowany o wypadkach¹⁰¹. W czasie bitwy legnickiej władca czeski Waclaw I szedł z pomocą i znajdował się o dzień drogi od miejsca zdarzeń¹⁰², choć ostatecznie pomocy śląskiemu szwagrowi nie udzielił¹⁰³. Najazd tatarski, co potwierdza BM, objął też część państwa czeskiego (*totam partem Moraviae*). Nie zapominajmy też, że Anna, wdowa po Henryku II Pobożnym, utrzymywała stosunki z rodziną, tj. z dworem czeskim i Pragę odwiedzała¹⁰⁴.

Powyższe rozważania pozwalają stwierdzić, że zapiska z 1241 r. w postaci zbliżonej do wersji zachowanej u BM mogła powstać w Czechach wkrótce po wydarzeniach. Ponieważ podobnymi informacjami RK uzupełnił informacje zaczerpnięte z RKK, a brak śladów wskazujących na wykorzysta-

⁹⁶ Zob. T. Jasiński, *Henryk II Pobożny wobec podziałów politycznych w Europie Środkowowschodniej. (Przyczynek do poznania genezy najazdu mongolskiego na Polskę.)*, w: *Europa Środkowa i Wschodnia w polityce Piastów*, pod red. K. Zielińskiej-Melkowskiej, Toruń 1997, s. 55–60.

⁹⁷ Według A. F. Grabskiego nastąpiło wówczas: „Uznanie uniwersalnego charakteru zagrożenia tatarskiego będące konsekwencją interpretacji najazdu w kategoriach światopoglądu providencjalistycznego, mianowicie jako kary niebios, implifikowało jednocześnie określoną wykładnię walki chrześcijan z Tatarami. (...) Po pierwsze, prowadziło do uniwersalizacji walki z Tatarami; nawet jej drobne epizody zyskiwały w świadomości chrześcijańskiej znaczenie uniwersalne. Nadawało to zmaganiom Polaków, Węgrów, Czechów i wszystkich innych, którzy bezpośrednio zetknęli się z najeźdźcami, ponad partykularną, ogólnochrześcijańską i ogólnoeuropejską rangę, wyносиło je ponad konflikty regionalne, których było wówczas niemiernie dużo. Po drugie, oznaczało uświęcenie walki z najeźdźcami, która była nie tylko wojną sprawiedliwą, lecz co więcej, wojną świętą”. A. F. Grabski, *Najazd tatarski 1241 r. w opiniach Europy Zachodniej. Myślenie ideologiczne a postrzeganie rzeczywistości*, w: *Bitwa legnicka. Historia i tradycja*, Śląskie sympozja historyczne, t. II, pod red. W. Korty, Wrocław-Warszawa 1994, s. 41.

⁹⁸ B. Ulanowski, *O współudziale templariuszów w bitwie pod Legnicą*, Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności, t. 17, 1884, s. 285–286; A. F. Grabski, *Polska w opiniach obcych X–XIII w.*, Warszawa 1964, s. 281 nn.; idem, *Najazd tatarski*, s. 36; J. Strzelczyk, *Mongolowie a Europa. Stolica Apostolska wobec problemu mongolskiego do połowy XIII wieku*, w: *Spotkanie dwóch światów. Stolica Apostolska a świat mongolski w połowie XIII wieku. Relacje powstałe w związku z misją Jana di Piano Carpiniego do Mongołów*, pod red. J. Strzelczyka, Poznań 1993, s. 60–63.

⁹⁹ *Letopisy české od roku 1196*, s. 285.

¹⁰⁰ Schl. UB, bearb. v. W. Irgang, t. II, Wien-Köln-Graz 1977, nr 211, 212, s. 129–130; listy słał też w 1241 r. miejscowi mironicy, zob. Schl. UB, nr 204, s. 128. Papież i cesarz o najeździe na Europę środkową dowiedzieli się dopiero w czerwcu 1241 r., na co papież Grzegorz IX zareagował wydając dokumenty (od 16 czerwca) proklamujące krucjatę przeciw Tatarom i obiecując pomoc węgierskiemu Beli IV, zob. J. Richard, *La papauté et les missions d’Orient au Moyen Âge (XIIIe–XVe siècles)*, Rome 1977, s. 63 nn.; A. F. Grabski, *Najazd Tatarów*, s. 44; krucjatę przeciw Tatarom proklamował wcześniej (list z 10 III 1241 r.) landgraf Turynii Henryk Raspe, powołując się na informacje o zagrożeniu wysłanników własnych i króla czeskiego (tamże).

¹⁰¹ Zakłada się istnienie antymongolskiego sojuszu władców Małopolski, Śląska, Czech i Węgier, a nawet opracowanie zarysu wspólnych działań wojennych, M. Cetwiński, *Co wiemy o bitwie pod Legnicą?*, Acta Universitatis Wratislaviensis nr 800, Historia 50, Wrocław 1985, s. 79; por. też T. Jasiński, *Strategia i taktyka wojsk polskich i mongolskich pod Legnicą w świetle nowo odczytanych zapisek Jana Długosza*, w: *Bitwa legnicka*, s. 105–113. O rozwoju wydarzeń i roli Czech zob. jeszcze V. Novotný, *České dějiny*, t. I, cz. 3, Praha 1928, s. 724–747; J. Žemlička, *Počátky Čech královských 1198–1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002, s. 160–163, tam dalsza literatura.

¹⁰² Schl. UB, nr 212, s. 131; V. Novotný, op. cit., s. 727; W. Korta, *Najazd Mongołów na Polskę w 1241 r. i jego legnicki epilog*, Acta Universitatis Wratislaviensis nr 800, Historia 50, Wrocław 1985, s. 10.

¹⁰³ Być może, jak pisze w jednym z listów sam Waclaw, Henryk Pobożny bitwy z władcą czeskim nie skonsultował i zaczął walkę w przeddzień planowanego połączenia, Schl. UB, nr 212, s. 131; zob. też M. Cetwiński, *Co wiemy*, s. 89; por. J. Žemlička, *Počátky*, s. 161 n.

¹⁰⁴ *Vita sanctae Hedwigis*, s. 576; o stosunkach Anny z dworem praskim zob. A. Doroszevska, *Otoczenie*, s. 56 n.; J. Polc, *Světice Anežka*, s. 106; J. Žemlička, *Počátky Čech*, s. 139.

nie przez autora RK źródła śląskiego, można by założyć, że informacje te były w podobnej redakcji jak u BM w jakimś źródle czeskim, które dotarło do Polski i z którego korzystał autor RK¹⁰⁵.

Z Czech być może pochodzi lepiej datowana zapiska z 1118 r. o powodzi (wspólna obu nurtom), ale już określić proveniencję identycznej po obu stronach informacji o trzęsieniu ziemi (1201 r.) nie sposób. Z czeskiego źródła należałoby chyba wywieść zapiski RKK: 990, 997¹⁰⁶, 1152, choć uwzględniając zapiskę rocznika z 1096 r., będącą wyraźnym zapożyczeniem z Kosmasa, należałoby się zastanowić, czy rocznik ten nie korzystał indywidualnie z jakiejś szerszej czeskiej podstawy, na co wskazują inne zapiski¹⁰⁷. Te domysły potwierdzałyby badania J. Szymańskiego, który sądzi, że wyrażna w RKK: tradycja czeska, szereg polskich zapisek wykazujących pochodzenie dworskie (kręgi Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego), wreszcie podobieństwo zabytku do zachowanych zabytków wiślickich wskazuje, że rocznik ten powstał w Wiślicy, zaś jego autorem był wiślicki kanonik w latach 1352–1372 a jednocześnie notariusz Kazimierza Wielkiego, Mikołaj Czech¹⁰⁸.

Przy tych rozważaniach wspomnieć należy jeszcze o zapisce, która pod 1220 r. pojawia się w AB II i RKK. Dla badaczy czeskich nie ulegało wątpliwości, że jest to zapiska proveniencji polskiej¹⁰⁹, zdanie to podzielił G. Labuda¹¹⁰. Odmiennego zdania jest K. Maleczyński, który uwzględniając późne powstanie RKK: (II połowa XIV w.)¹¹¹ zapiskę tego rocznika dominikańskiego wywiódł z Czech, gdzie jego zdaniem powstała wkrótce po wydarzeniach¹¹². Sama zapiska w obu źródłach ma postać identyczną, jedyna różnica to: Prusowie jako *Pruthenis* u RKK: a *Pruzis* w AB II. Niewątpliwie RKK: korzystał z zaginionego RKK¹¹³, bowiem przekaz RKK: jest momentami obszerniejszy niż zachowany RKK — tam mogło być źródło zapiski. Z kolei jednak dość wyraźna tradycja czeska RKK: i sugestywne argumenty J. Szymańskiego odnośnie autorstwa dają też podstawę do wniosku przeciwnego, tzn. że zapiskę, która nie pojawia się w żadnym innym polskim źródle, zaczerpnął autor ze źródła czeskiego. Subiektywnie można jednak skonstatować, że zapiska ta nie oddaje chyba bieżących wydarzeń jednego roku, ale stanowi pewną refleksję nad losami owych *Poloni*, których dotyka tyle nieszczęść. Zupełnie dobrze można wyobrazić sobie rocznikarza czeskiego, który słuchając relacji jakiegoś przybysza o wydarzeniach w Polsce, podsumował je w powyższej zapisce. Kwestia ta pozostaje nadal otwarta.

Jeszcze trudniejszym do rozstrzygnięcia problemem będą zapiski z dziejów powszechnych. Najważniejsza grupa dotyczy zmian na tronie w Rzeszy (1106, 1125, 1137, 1190). Zapiski te są ze swej natury mało charakterystyczne, poza tym niewątpliwie są to wydarzenia, które nie umykały uwagi

¹⁰⁵ Choć nie sposób zupełnie wykluczyć możliwości, że źródłem informacji polskiego autora mogła być tradycja ustna.

¹⁰⁶ 990 *sanctus Adalbertus professionem monachialem Rome suscipit* (*Rocznik Krasiniskich*, MPH, V, s. 129) polskie zapiski nie mają wspomnianego miejsca, gdzie Wojciech został mnichem (przeciwnie do czeskich), w zapisce 997 *sanctus Adalbertus martirisatur in Prussia 9 kalendas Maii* (MGH V, s. 129) stylizacja jest bliższa zapiskom czeskim, one też mają datę dzienną i miejsce, polskie nie. Por. przyp. 48.

¹⁰⁷ Tu zwróćmy jeszcze uwagę na zapiskę z 1134 r. [poprawnie 1133]: RKK: jako jedyny z polskich roczników informuje o Morawianach jako uczestnikach najazdu, podobnie jak AGO; na zapiskę z o chrzcie Mieszka i Gejzy zwrócił uwagę J. Szymański sądząc, że wprowadzenie tu postaci Cyryla i Metodego to wyraźna sugestia zapiską o chrzcie Borzywoja, zob. idem, *Ze studiów nad średniowieczną historiografią małopolską. Wiślicki katalog biskupów krakowskich*, w: *Średniowiecze. Studia o kulturze*, t. IV, Wrocław 1986, s. 29, przyp. 106.

¹⁰⁸ Rocznik wykazuje zbieżności ze *Spominkami wiślickimi* (ed. A. Bielowski, MPH, II, s. 124–126), zawiera też zapiski o wydarzeniach w Polsce (z lat 1300–1351) wpisane do różnych ksiąg liturgicznych będących własnością kolegiaty wiślickiej. Środowisko wiślickie wykazywało — zdaniem autora — żywe zainteresowanie dziejami, nie tylko klasztoru, ale szerszą perspektywą, pozyskując różne zabytki historiograficzne, zob. J. Szymański, *Ze studiów*, s. 14, 29 nn.

¹⁰⁹ V. Šimák, op. cit. s. 354; L. Dušek, *Kronika*, s. 53.

¹¹⁰ G. Labuda, Rec. K. Maleczyńskiego, s. 282 n.

¹¹¹ Autor idzie tu za S. Kętrzyńskim, który przyjmował, że jest to dzieło dominikanów krakowskich, powstałe jeszcze w XII lub II połowie XIV w. (idem, *O rocznikach*, s. 47 n., 204–211). Zdaniem G. Labudy RKK: to późniejsza, okrojona wersja rocznika dominikańskiego, istniejącego już w poł. XIII w. (G. Labuda, *Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w Rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji*, Poznań 1983, s. 192–194). Odmienne na problem zapatruje się W. Drelicharz, który sądzi, że w przypadku RKK: mamy do czynienia nie z rocznikiem, ale z materiałem historycznym różnej proveniencji, który miał posłużyć do zredagowania nowego rocznika, na bazie *Rocznika Świętokrzyskiego nowego* (W. Drelicharz, *Osiągnięcia i perspektywy badań nad średniowieczną annalistyką ziemi krakowskiej*, w: *Tradycje i perspektywy nauk pomocniczych historii w Polsce*, pod red. M. Rokosza, Kraków 1995, s. 192).

¹¹² K. Maleczyński, *Uwagi o powstaniu górników w r. 1220*, *Kwart. Hist.* 61, 1954, z. 3, s. 144 n.

¹¹³ A. Bielowski, MPH, III, s. 127; P. David, *Recherches*, s. 54; idem, *Les sources*, s. 32; G. Labuda, patrz wyżej; J. Szymański, *Ze studiów*, s. 29 n.

pozostającym w różnego rodzaju związkach władcom czeskim i polskim¹¹⁴. Wzmianka o śmierci Fryderyka Barbarossy jest wyraźnie odmienna, czescy autorzy byli dokładniej poinformowani o okolicznościach śmierci, z pewnością za pośrednictwem czeskich uczestników wyprawy krzyżowej, choć zanotowali to pod błędną datą. Z polskich zapisek w Czechach nie wiadomo by o śmierci na morzu, z czeskich — RKK nie miałyby poprawnej daty.

Zapiska z 1106 r. jest w polskiej wersji obszerniejsza, czeskie źródła od początku nie miały chyba wzmianki o sukcesji następcy. Kolejną zapiskę — o śmierci Henryka V — polskie źródła podają zgodnie pod błędną datą 1127, wraz z sukcesją Lotara. W Czechach wieść o śmierci Henryka była znana już wkrótce po fakcie, bo umieścił ją jeszcze Kosmas, który skończył pisać swe dzieło w 1125 r.¹¹⁵, zaginione AP miały ją chyba z sukcesją Lotara, może pod 1124 r., jak wynikałoby z relacji BM, który zdublował zapiski. Zapiska o śmierci Lotara (1137) w Czechach została wprowadzona wkrótce po wydarzeniach — i jak wynika z relacji *Kanonika Wyszehradzkiego* — wiadomo o niej ze szczegółami.

Trudno będzie ocenić zapiski mówiące o wydarzeniach związanych z krucjatami i losem Jerozolimy, które żywo zajmowały świat zachodni i o których wieści szerzyły się po całej Europie.

W odniesieniu do zdobycia Jerozolimy w 1099 r. czeska wersja wydaje się bardziej szczegółowa. Niewątpliwie można by z niej wywieść zapiskę polską, trudno o stosunek odwrotny. Istotna jest jednak kwestia następująca: żaden ze współczesnych wydarzeniom kronikarzy (Gall, Kosmas) nie zanotował tego istotnego faktu¹¹⁶. Niemniej wydaje się, że wieści powinny do obu krajów dotrzeć: był to niewątpliwie wielki sukces chrześcijaństwa, zaś uwzględniając ruchy pielgrzymkowe w Europie, migracje duchowieństwa (i rycerstwa) można założyć rozprzestrzenienie się takich informacji¹¹⁷.

Porównując zapiski o krucjacie w 1147 r. stwierdzimy, że zapiski czeskie mają wyraźną perspektywę czeską, akcentując udział księcia Władysława, której to informacji brak w zapiskach polskich, zaś część źródeł czeskich (Wincenty i Mnich Sazawski) ma dużo szerszy, kronikarski opis wydarzeń. Zapiski polskie wzmiankują bardzo ogólnie o uczestnikach wyprawy, czeskie podkreślają udział książąt niemieckich; polskie podają też niewłaściwy tytuł Konrada: *imperator*¹¹⁸ — przeciwnie czeskie. Tutaj znów nasuwa się refleksja, że zapiskę polską można wywieść z czeskiej, trudno o proces odwrotny. Niezależne powstanie jest dość prawdopodobne. Odnośnie kwestii potencjalnych źródeł informacji o tej wyprawie sytuacja rysuje się jaśniej: brał w niej udział tak książę czeski Włady-

¹¹⁴ O zależności Czech zob. W. Wegener, *Böhmen, Mähren und das Reich im Hochmittelalter. Untersuchungen zur staatsrechtlichen Stellung Böhmens und Mährens im Deutschen Reich des Mittelalters*, Köln–Graz 1959; Z. Fiala, *Vzťah českého státu k německé říši do počátku 13. století*, „Sborník Historický” 6, 1949, s. 23–95. O Polsce zob. G. Labuda, *Zagadnienie suwerenności Polski wczesnofeudalnej w X–XII wieku*, Kwart. Hist. 67, 1960, s. 59–104; J. Hauziński, *Polska a Królestwo*, s. 137–155; zestawienie literatury zob. G. Labuda, *Stosunki prawno-polityczne Polski i Niemiec w średniowieczu. Program badań*, w: *Niemcy–Polska*, s. 121–135.

¹¹⁵ Zmarł 21 października 1125 r., zob. M. Wojciechowska, *Wstęp*, w: *Kosmasa Kronika*, s. 45 n.

¹¹⁶ Jest to bardziej zrozumiałe u Galla, który dzieło swoje poświęcił przede wszystkim panowaniu Bolesława Krzywoustego, dość zwięźle referując historię Polski i poprzedników władcy, nie uwzględniał też szerszej perspektywy zewnętrznej (zob. M. Plezia, *Wstęp*, w: *Anonim tzw. Gall Kronika polska*, przeł. R. Grodecki, oprac. M. Plezia, Wrocław–Warszawa–Kraków 1996, s. XVIII–XXI), dziwi natomiast u Kosmasa, który uwzględniał wydarzenia zagraniczne (łącznie z różnymi obcymi opowieściami anegdotycznymi), tu zaś milczy. Zastanawia to tym bardziej, że odłam pierwszej krucjaty w 1096 r. nawet przeszedł przez Pragę, wywołując tam ekscesy antyżydowskie, o którym to fakcie wzmiankuje Kosmas. Por. *Cosmae Pragensis*, lib. III, 4, s. 164–165; V. Novotný, *České dějiny*, I, 2, Praha 1913, s. 375–377; J. Žemlička, *Čechy v době knížecí*, s. 124 i przyp. 10, 11.

¹¹⁷ Analizujący problem polskiego uczestnictwa w krucjatach M. Gładysz podkreśla, że schyłek XI i początek XII w. to okres żywego kultu św. Idziego w Polsce i wynikających stąd kontaktów z prowansalskim centrum tego kultu w St. Gilles (zapewne i pielgrzymek) — a jak wiadomo, wiodącą rolę w pierwszej krucjacie odgrywały prowansalskie wojska hrabiego Tuluzy Rajmunda IV. W pierwszej połowie XII w. przybywali do Polski tak duchowni, jak i rycerstwo z kręgów francuskich, zob. M. Gładysz, *Zapomniani krzyżowcy. Polska wobec ruchu krucjatowego w XII–XIII w.*, Warszawa 2002, s. 28–31. W Czechach wieści docierać mogły przede wszystkim przez kontakty z dworem niemieckim. W latach dwudziestych XII w. poświadczone są już podróże przedstawicieli elity feudalnej do Ziemi Świętej (w tym biskupa ołomunieckiego Henryka Zdika), co znaczy, że już wcześniej zagościły tu wieści o ruchu krucjatomym i jego skutkach, zob. W. Iwańczak, *Udział Czechów w krucjatach do Ziemi Świętej*, w: *Peregrinationes. Pielgrzymki w kulturze dawnej Europy*, pod red. H. Manikowskiej, H. Zaremskiej, Warszawa 1995, s. 119; M. Gładysz, *Zapomniani krzyżowcy*, s. 39 i przyp. 78 (tam źródła).

¹¹⁸ Zob. *Annales Magdeburgenses*, MGH SS, XVI, s. 188; *Annales Palidenses*, ibid., s. 82; *Annales sancti Petri Erphesfurdenses*, ibid., s. 20.

ślaw II, jak i jeden z książąt polskich, być może był to Henryk Sandomierski¹¹⁹. Propaganda krucjata była chyba bardziej nasiloną w Czechach, o czym świadczą wspomniane przekazy¹²⁰.

Dla roku 1187 sytuacja wydaje się podobna. AP mają poprawniejszą datę wydarzeń, Wypiski uwzględniają imię zdobywcy Jerozolimy. Jak wynika z badań D. Třešťka, wyciąg AP w tej postaci, która zachowała się w rękopisie klasztoru La Cava, został sporządzony w Pradze w latach 1193–1197. Nie były to jednak ekscerpt bezpośredni, ale odpis takiego ekscerptu z dawnych AP. Zestawiając zachowane AP z *Wypiskami z Wincentego i Jarlocha* uznał on, że dla lat 1163–1197 Wypiski stanowią drugą, niezależną redakcję AP. Badacz przyjmuje, że ich wspólna podstawa powstała ok. 1186 r. jako wyciąg ze *Starych roczników praskich* (APd), a wspomniane zabytki to jej odpisy — i kontynuacje¹²¹. W tej sytuacji należałoby przyjąć, że zapiski te zostały wprowadzone wkrótce po wydarzeniach do obu kontynuacji, stąd różnica stylistyczna i informacyjna, jednocześnie jednak zapiska w podobnej formie jak w AP musiała chyba zostać zapisana na tablicy paschalnej przy kapitule praskiej, skoro w podobnej formie dochowała się u BM¹²². O najwcześniejszej zapisce polskiej wiemy, że musiała powstać przed 1266 r., skoro występuje w obecnym RKK, choć nie można wykluczyć bieżącej noty. Data jest o rok przesunięta (tylko w RS o dwa lata), również z czeskich tylko AP ma datę poprawną, ale różnica jednego roku nie jest tu rozstrzygająca. Zasadniczo jednak autor *Wypisek* nie mógłby się oprzeć na wersji RKK, która jest mniej szczegółowa, AP nie mogłyby stamtąd zaczerpnąć daty¹²³. Wędrówka w przeciwną stronę byłaby bardziej prawdopodobna, ale brak wyraźnych śladów, które by na to wskazywały.

Interesujące jest uwzględnienie zdublowania powyższej zapiski o zajęciu Jerozolimy, która przynależąc do roku 1187, znalazła się pod 1205 (RMp) i 1208 r. (BM). Jest niewątpliwe, że taki fakt nie miał miejsca w latach 1205 czy 1208, a wzmiankowany przez BM Saladyn dawno nie żył¹²⁴. W przypadku RMp w kodeksie królewskim mamy do czynienia z zamieszczeniem chronologicznym i przesunięciem wielu zapisek, niemniej zapiska ta figuruje we właściwym porządku faktograficznym, tzn. za informacją o objęciu stolca krakowskiego przez biskupa Pełkę w 1196 r. (tu 1203) a przed informacją o prorocztwie opata Joachima, które pozostałe redakcje RMp zamieszczają, pod 1190 r. To znaczy, że chodzi tu niewątpliwe o zdobycie Jerozolimy z 1187 r. Skąd jednak zaczerpnął zapiskę o wydarzeniach BM? Nie mógł wziąć jej z późnego RMp, może więc mamy do czynienia z jakąś błędną podstawą, którą wykorzystali oba źródła? Pytanie pozostanie bez odpowiedzi.

Powyższe rozważania sugerują, że zależności w obrębie tej grupy zapisek są problematyczne. Wiadomości źródeł czeskich są pełniejsze i noty powstawały wkrótce po wydarzeniach, co wyznacza czas spisania poszczególnych dzieł. Jest wątpliwe, aby większość z tych zapisek, zwłaszcza dotyczących dziejów powszechnych, przechodziła z Polski do Czech, ale droga odwrotna też nie ma

¹¹⁹ Udział anonimowego księcia polskiego („króla Lechitów”) jest wzmiankowany przez greckiego kronikarza Kinnamosa (*Ioannis Cinnami Epitome rerum ab Ioanne et Manuele Commenis gestarum*, ad fidem codicis Vaticani recensuit A. Meineke, *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, t. 26, Bonnæ 1836, s. 84). Ocena kronikarza zob. O Jurewicz, *Historia literatury bizantyńskiej*, Wrocław 1984, s. 233–235; utożsamienie wzmiankowanego króla Lechitów z jakimś księciem polskim nie budzi wątpliwości (zob. A. F. Grabski, *Polska w opiniach obcych X–XIII w.*, Warszawa 1964, s. 335 n.), ale z zaproponowanych identyfikacji (Władysław Wygnaniec, jego syn Bolesław Wysoki, Jaksa z Kopanicy i Henryk Sandomierski) najbardziej uzasadniona wydaje się teza o łączeniu enigmatycznej postaci z Henrykiem Sandomierskim; zob. ostatnio M. Gładysz, *Zapomniani krzyżowcy*, s. 51–69.

¹²⁰ Zachował się też list Bernarda z Clairvaux (który z ramienia papieża był duchowym organizatorem pierwszej krucjaty) w tej sprawie do władcy czeskiego, *Codex Diplomaticus et Epistolaris Regni Bohemiae*, t. I, ed. G. Friedrich, Praha 1904–1907, nr 150. Kwestie organizacyjne zlecił Bernard Henrykowi Zdikowi, zob. W. Iwańczak, *Udział Czechów w krucjatach*, s. 119.

¹²¹ D. Třeštk, *Anfänge*, s. 7 nn.; idem, *Počátky*, s. 103 n.

¹²² Nie mógł raczej korzystać z zachowanych w klasztornej rękopisie w La Cava AP (wpisane w l. 1216–1220), patrz G. H. Pertz, *MGH SS*, V, przyp. 119; D. Třeštk, op. cit., s. 7. Przeciw korzystaniu przez BM z ich podstawy (owego sporządzonego w latach osiemdziesiątych XII w. ekscerptu) przemawiają różnice w dacie wydarzeń II połowy X w., które autor AP przekształcił pod wpływem Kosmasa, a które BM podaje poprawnie (np. początek biskupstwa praskiego, pierwsi biskupi).

¹²³ Chyba że polskie roczniki zniekształciły i skróciły zapiskę dawnego RKK — nawet jednak w tym wypadku pozostawałoby mało czasu na wędrówkę rocznika z Polski do Czech.

¹²⁴ Walki o Ziemię Świętą po zdobyciu przez muzułmanów Jerozolimy w 1187 r. po drugie dziesięciolecie XIII w. zob. S. Runciman, *Dzieje wypraw krzyżowych*, t. II: *Królestwo Akki i późniejsze krucjaty*, tł. J. Schwakopf, Warszawa 1987, s. 17–169.

zbytniego uzasadnienia — wydaje się, że mogły one powstać niezależnie. Jako polskie importy w czeskich źródłach rysują się więc trzy zapiski dotyczące św. Stanisława, nota pod r. 1205, śląskie zapiski BM, może zapiski o znalezieniu głowy Wojciecha i śmierci Bolesława Krzywoustego. W przeciwnym kierunku wędrowały przede wszystkim zapiski zachowane w RK i RKraśni.

W jakich okolicznościach doszło do wymiany? Część badaczy zwracała uwagę na przekazanie do Pragi relikwii św. Stanisława, jako moment wędrowki jakiegoś zabytku rocznikarskiego, sugerując się zapiskami o św. Stanisławie w źródłach czeskich¹²⁵. Umieścimy wydarzenia w kontekście historycznym i przyjrzymy się w zarysie okresowi 1253–1255 w stosunkach polsko-czeskich. Po 1246 r. i śmierci ostatniego z Babenbergów rozpoczęła się rywalizacja o spuściznę, w której głównymi pretendentami okazali się Przemysł Otokar II i Bela IV Węgierski. W połowie 1253 r. ten ostatni zorganizował wielką kampanię, z udziałem swych halickich, polskich i bawarskich sojuszników. Polscy sojusznicy: książę krakowski Bolesław Wstydlawy i Władysław Opolski, z pomocą książąt halickich spustoszyli ziemię opawską, uprowadzając licznych jeńców¹²⁶. Interesujące na tym tle było właśnie ofiarowanie niedługo po wydarzeniach przez dwór krakowski Przemysłowi Otokarowi II relikwii świeżo kanonizowanego męczennika Stanisława¹²⁷. Badacze czescy przyjmują, że było to wyciągnięcie ręki do zgody przez krakowskiego władcę¹²⁸ — po wzmiankowanych wydarzeniach wzajemne stosunki nie były najlepsze¹²⁹. Bardziej prawdopodobne wydaje się jednak przypuszczenie Bronisława Włodarskiego, że inicjatorem tego kroku był Przemysł, który chciał sparaliżować wpływy węgierskie w Polsce¹³⁰. Stąd niedługo po objęciu tronu Przemysł wykorzystał pośrednictwo biskupa Prandoty, aby poprosić krakowskiego władcę o relikwie polskiego męczennika¹³¹. Władca czeski dar zrzęcznie wykorzystał: już na wyprawie misyjnej do Prus w 1254 r. odniesione sukcesy przypisał zasługom nowego męczennika Stanisława. Bezcenny dar skłonił też wkrótce czeskiego władcę do nowych wyrazów wdzięczności wobec krakowskiego władcy, a właściwie do wykorzystania daru w swej hegemonialnej ideologii, której wyrazem był list do biskupa krakowskiego Prandoty z 1255 r.¹³² W liście tym władca czeski odwołując się do wspólnego kultu i wyrażając wdzięczność za bezcenne relikwie, wybacza Polakom wszystkie urazy, zwłaszcza najazd ziemi opawskiej, prosząc tylko o zwrot jeńców czeskich. Jednocześnie wyraża pragnienie zbudowania związków przyjaźni i pokoju, mających połączyć książąt polskich i władcę czeskiego, zwłaszcza księcia krakowskiego, dawcę wspaniałego daru, obiecuje chronić od wszelkich schizmatyków i pogan¹³³. Kontekst ten nie daje podstaw do wniosku, że z Krakowa wędrował z relikwiami jakiś rocznik, niemniej dla nas interesujące będą mechanizmy poczynania Przemysła Otokara II. Władca ten dbał o to, by jego panowanie

¹²⁵ Patrz wyżej przyp. 32.

¹²⁶ *Letopis po ipatskomu spisku*, w: *Poňoje Sobranije Russkich Letopisej* II, Petersburg 1908, s. 820–826; B. Włodarski, *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII i początkach XIV wieku*, Lwów 1931, s. 16 n.; V. Vaníček, *Velké dějiny země Koruny České*, t. III, Paseka–Praha–Litomyšl 2000, s. 50 nn.

¹²⁷ 1253 *Eodem anno allatae sunt reliquiae sancti Stanislai martyris de Cracovia XI Kal. Novembris, et receptae in ecclesia Pragensi cum processione sollempni*, FRB II, s. 291 n.; *Rocznik Krasieński*, MPH, III, s. 132. V. Novotný, *České dějiny*, t. I. 3, Praha 1928, s. 961 i przyp. 5; B. Włodarski, *Polska i Czechy*, s. 19 n.

¹²⁸ V. Novotný, *České dějiny*, t. I. 4, Praha 1937, s. 28; J. Šušta, *Přemysl Otakar II a římská koruna v roce 1255*, w: *Od pravěku k dnešku*, t. I, Praha 1930, s. 128. O inicjatywie polskiej pisze Jan z Marignoli (*Kronika Jana z Marignoli*, ed. J. Emler, FRB III, Praha 1882, s. 565).

¹²⁹ Nie odniosła ona większych sukcesów, toteż niedługo po wyprawie rozpoczęto rokowania pokojowe, w których pośredniczył papież Innocenty IV. Ostatecznie pokój zawarto 3 IV 1254 r. O tych wydarzeniach zob. B. Włodarski, op. cit., s. 17, 20 n.; V. Vaníček, *Velké dějiny*, s. 52–55.

¹³⁰ Tzn. osłabić Belę IV w walce o spuściznę babenberską. Niewątpliwie Polska była też pomostem między Czechami a ziemiami Litwinów i Jaćwingów, które Przemysł (w drodze krucjat) zamierzał objąć swoimi wpływami, zob. A. Barciak, *Czechy a ziemię południowej Polski w XIII oraz w początkach XIV wieku*, Katowice 1992, s. 34 nn.; 91 n.; V. Vaníček, *Velké dějiny*, s. 64 n.

¹³¹ B. Włodarski, op. cit., s. 18–20, 25; podobnie A. Barciak, *Czechy*, s. 43, przyp. 264, s. 94 i przyp. 130. O inicjatywie czeskiej i przekazaniu relikwii Przemysłowi pisze Długosz (*Annales seu Cronicae*, ks. VII, s. 94). W. Urban sądzi, że Przemysł idąc na krucjatę pruską wyprosił sobie u biskupa Prandoty ramię Stanisława, zaś Prandota ofiarował ramię pod wpływem Bolesława Wstydlawego i biskupa Pełki, zob. tenże, *Nieudane starania Przemysła Otokara II o metropolię czeską na tle jego rządów i krzyżackiej polityki*, „Nasza Przeszłość” 6, 1957, s. 316.

¹³² *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej św. Wacława*, wyd. F. Piekosiński, t. I, Kraków 1874, nr XLIV, s. 61–63; *Codex Diplomaticus et Epistolaris Regni Bohemiae*, ed. J. Šebánek, S. Dušková, t. V, Pragae 1974, nr 48, s. 99–101.

¹³³ Zob. V. Novotný, *České dějiny*, t. I. 4, s. 28 n.; B. Włodarski, op. cit., s. 25 n.; E. Długopolski, *Władysław Łokietek na tle swoich czasów*, Wrocław 1951, s. 8 nn.; A. Barciak, *W sprawie polityki Przemysła Otokara II wobec Polski*, Przegl. Hist. 65, 1974, s. 546 n.; V. Vaníček, *Velké dějiny*, s. 71 n.

miało odpowiednia oprawę propagandową i ideologiczną, która służyła m.in. uzasadnieniu jego mocarstwo-politycznych roszczeń. Choć była ona dziełem wielu ludzi, niewątpliwie władca czynnie ją inspirował i współdziałał w jej tworzeniu. Dla realizacji swych ekspansjonistycznych celów Przemysł kreował się na obrońcę chrześcijaństwa przeciw poganom, czemu służyła hojnie wykorzystywana frazeologia biblijna i popularna religijna. W innych przypadkach dworska ideologia nawiązywała do dziedzictwa obszarów objętych zapędami ekspansjonistycznymi, np. do dziedzictwa babenberskiego i sztaufskiego¹³⁴.

Do współpracy polsko-czeskiej chwilowo nie doszło¹³⁵, niemniej działania Przemysła zdają się być wymowne. Uwzględniając mechanizmy polityki Przemysła i rolę sfery ideologicznej, wzmiankowany list i pozyskanie relikwii, wraz z żywym propagowaniem kultu tego męczennika w Czechach¹³⁶ świadczą, że w latach 1253–1255 wystąpiła konieczność zaprowadzenia nowej polityki wobec polskich sąsiadów. Być może pozyskanie Krakowa stanowiło klucz do innych ziem polskich i — jak przypuszczają niektórzy — w planach Przemysła leżało zjednoczenie ziem polskich pod berłem czeskim, doraźnie zaś zawarcie ścisłych sojuszy z książętami polskimi¹³⁷. Stąd też może pojawiło się zapotrzebowanie na źródła, które pozwoliłyby włączyć do propagandy dworskiej pierwiastki polskiej tradycji. Jednym z takich elementów był kult św. Stanisława. Być może na tej fali dotarł też do Czech jakiś zabytek rocnikarski, mający stanowić źródło inspiracji i motywów, służących do pozyskania polskich partnerów. O pośrednictwo nie było chyba trudno. Już wcześniejsi badacze postulowali pośrednictwo franciszkańskie przy wymianie zapisek, dzięki posiadaniu wspólnej prowincji¹³⁸. Wspólną prowincję zakonną mieli też polscy i czescy dominikanie¹³⁹. Przyjęta w zakonach żebraczych zasada przenoszenia zakonników z jednego klasztoru do drugiego, w obrębie jednej prowincji, doprowadziła do przemieszania zakonników polskich i czeskich¹⁴⁰, jednocześnie z pewnością ułatwiała wszelką wymianę, w tym zabytków dziejopisarskich. Na dworze krakowskim znaczącą rolę odgrywali czescy franciszkanie, np. spowiednik księżnej Kingi Piotr Odrzaniec¹⁴¹, czy mistrz Bartłomiej z Pragi¹⁴². Zasadniczo jednak również polskie i czeskie zakony cystersów utrzymywały żywe kontakty¹⁴³.

Oprócz kontaktów zakonnych mamy też w tym czasie do czynienia z różnymi kontaktami świeckich dostojników kościelnych obu krajów, miało też miejsce obejmowanie urzędów kościelnych przez Polaków w Czechach i Czechów w Polsce¹⁴⁴.

¹³⁴ J. Kuthan, *Przemysl Otakar II. Král železný a zlatý, král zakladatel a mecenáš*, Praha 1993, s. 26 nn. Por. też A. Barciak, *Ideologia polityczna monarchii Przemysła Otakara II. Studium z dziejów czeskiej polityki zagranicznej w drugiej połowie XIII w.*, Katowice 1982.

¹³⁵ Działania zmierzające do pozyskania księcia krakowskiego trwały przez cały okres rządów Przemysła, zob. A. Barciak, *W sprawie polityki Przemysła*, s. 545–550; idem, *Czechy*, s. 94.

¹³⁶ Por. też V. Novotný, *České dějiny*, I.3, s. 961, 963; A. Barciak, *Czechy*, s. 43.

¹³⁷ A. Barciak, *Czechy*, s. 94 nn.

¹³⁸ Tak przypuszczał m.in. D. Třeštík w odniesieniu do nurtu wymiany XIII w., tenże, *Anfänge*, s. 37.

¹³⁹ O franciszkanach: K. Kantak, *Franciszkanie polscy*, t. I, Kraków 1937; J. Kłoczowski, *Bracia mniejsi w Polsce średniowiecznej*, w: *Franciszkanie w Polsce średniowiecznej*, red. J. Kłoczowski, t. I, Lublin 1983; J. Hajek, *Bracia mniejsi w Czechach*, w: *ibid.*; por. też F. Hýbl, *Počátky Minoritů v Čechách a na Morave*, „Český Časopis Historický” 2, 1896; O dominikanach: J. Kłoczowski, *Zakon braci kaznodziejów w Polsce 1222–1297. Zarys dziejów*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1272*, pod red. J. Kłoczowskiego, t. I, Warszawa 1975; D. A. Dekański, *Początki zakonu dominikanów prowincji polsko-czeskiej*, Gdańsk 1999; V. J. Koudelka, *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter*, Bd. 2: *Die Männer- und Frauenklöster*, „Archivum Fratrum Praedicatorum” 26, 1956.

¹⁴⁰ Cz. Baran, *Sprawy narodowościowe u franciszkanów śląskich w XIII w.*, Warszawa 1954; A. Barciak, *op. cit.*, s. 23 nn.

¹⁴¹ *Vita et Miracula sanctae Kyngae ducissae Cracoviensis*, ed. S. Kętrzyński, MPH, IV, Warszawa 1961, s. 713; A. Barciak, *Czechy*, s. 25.

¹⁴² Odgrywał znaczącą rolę przy boku Prandoty i na dworze Bolesława Wstydlwego, jak też z ramienia papieża Aleksandra IV miał głosić krucjatę na terenie Czech, Moraw i Austrii przeciw Litwinom, i Jaćwingom i innym poganom, najjeżdżającym ziemię Polski, z pełną swobodą działania w Polsce, zob. Schl. UB, t. III, nr 153, 185, 210; zob. też B. Włodarski, *op. cit.*, s. 25; A. Barciak, *Czechy*, s. 31 n.; D. A. Dekański, *Początki zakonu*, s. 252. O Bartłomieju zob. R. Grodecki, *Bartłomiej z Pragi (lub z Czech), magister, franciszkanin czeski, biskup nominat czynny w Polsce w r. 1255–1258*, w: PSB, t. I, Kraków 1935, s. 316; K. Kantak, *Franciszkanie*, s. 101–102.

¹⁴³ O tych kontaktach zob. A. Barciak, *Czechy*, s. 14 nn.; o zakonach cysterskich: K. Charvátová, *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*, t. I–II, Praha 1998–2002; *Monasticon Cisteriense Poloniae*, t. I, pod red. A. M. Wyrwy, J. Strzelczyka, K. Kaczmarka, Poznań 1999.

¹⁴⁴ A. Barciak, *Czechy*, s. 27 n., 38 nn.

Nie bez znaczenia była tu może i postać Agnieszki, przyrodniej siostry Wacława I, a ciotki Przemysła, założycielki i przeoryszy praskiego klasztoru klarysek, z którymi sprowadzeni zostali do Pragi franciszkanie. Z bratankiem Przemysłem łączyły ją bardzo dobre stosunki, w swej działalności wspierała też jego politykę. Nowo zakładane klasztory klarysek i minorytów, powstające jako odnóża jej klasztoru, były m.in. organizowane w miejscach o szczególnym znaczeniu dla konsolidacyjnych zamierzeń Przemysła¹⁴⁵. Z interesami ekspansywnej polityki współgrało też zapewne zakładanie takich klasztorów w Polsce¹⁴⁶.

Przy tych ożywionych kontaktach polsko-czeskich nie można oczywiście wykluczyć opcji, że przejście zabytku rocznikarskiego nie musiało mieć jakiejś określonej inspiracji odgórnjej, oprócz zainteresowań dziejopisarskich.

Terminus post quem, kiedy jakiś czeski rocznik dotarł do Polski nie da się precyzyjnie określić, ponieważ jedna zapiska z r. 1241 była ostatnią, która zdaje się mieć wpływ na krakowską annalistykę, można zatem hipotetycznie przyjąć tę datę jako najwcześniejszą, po której zakładane źródło przybyło do Polski¹⁴⁷. *Terminus ad quem* to schyłek XIII w., kiedy powstał RK. W tym kontekście prawdopodobna wydaje się hipoteza T. Jasińskiego, choć badacz ten odnosił ją tylko do *Rocznika poznańskiego*, że czeskie zapiski to efekt polskiej kwerendy w źródłach czeskich, dokonany przy okazji przekazania relikwii. Tu jednak znów nasuwa się zastrzeżenie, że równie możliwe jest przekazanie w obrębie filii zakonnych, bądź wędrówka z jakimś duchownym czeskim, sprawującym godności w Polsce.

Podsumowując powyższe rozważania należy stwierdzić:

1. Przeprowadzona analiza potwierdza tezę, że znaczna część zbieżnych zapisek polskich i czeskich powstała prawdopodobnie niezależnie. Zapiski czeskie są z reguły bardziej szczegółowe, powstają niedługo po wydarzeniach, na co wskazuje czas spisania zawierających je dzieł. Zainteresowanie Polską wynika często z udziału czynnika czeskiego w wydarzeniach lub z uwarunkowań politycznych.

2. Niewątpliwie jakiś polski rocznik pojawił się w Czechach około połowy XIII w. (zachowany ślad w AB, BM, AB II), choć nie wszystkie postulowane przez badaczy tzw. „polskie zapiski” w źródłach czeskich miały tam swe rzeczywiste źródło. Fakt wędrówki być może łączył się z szerszym tłem poczynań politycznych dworu czeskiego w tym czasie, bądź z wędrówką duchownego czeskiego, sprawującego godności w Polsce, czy wreszcie z postulowanymi przez badaczy kontaktami pomiędzy zakonami jednej prowincji. Na połowie XIII w. zasadniczo kończą się w źródłach czeskich zapożyczenia z annalistyki krakowskiej, zaś obecne w BM polskie zapiski to późniejszy indywidualny wpływ annalistyki śląskiej.

3. Wędrówkę do Polski czeskiego zabytku, obejmującego okres od X w. do ok. 1241 r. potwierdza najlepiej RK, zawierający szereg zapożyczeń czeskich. Być może jest to efekt kwerendy polskiego autora w źródłach czeskich, może znów efekt wędrówki duchownych świeckich, bądź wynik kontaktów zakonnych.

4. Ślady wpływów rocznikarstwa czeskiego, widoczne w RK rasiń. należy chyba łączyć z przypuszczalnym czeskim autorem zabytku i dobą późniejszą (najwcześniej połową XIV w.).

¹⁴⁵ J. Kuthan, op. cit., s. 234; por. też H. Soukupová, *Iluminované rukopisy z kláštera bl. Anežky v Praze na Františku*, „Časopis Národního muzea v Praze”, ř. Historická, 153, 1984, s. 72–76.

¹⁴⁶ Klasztor Agnieszki był miejscem gromadzenia relikwii; z podwójnym zakonem franciszkanów i klarysek jest związanych kilka rękopisów, m.in. brewiarz (obecnie w zbiorach Muzeum Uměleckoprůmyslového, ms. 7681) z kalendarzem, gdzie obok świąt związanych ze św. Franciszkiem, obok czeskich dynastycznych męczenników (Wacława, Ludmiły, Wita) są też święta św. Stanisława oraz św. Jadwigi śląskiej. Niewykluczone, że franciszkanie pracy prowadzili skryptorium, zob. J. Kuthan, op. cit., s. 235; H. Soukupová, *Iluminované rukopisy*, s. 76 nn.

¹⁴⁷ Fakt, że takie wędrówki różnych źródeł między Polską a Czechami nie były w tej dobie zjawiskiem nadzwyczajnym, wobec bliskich kontaktów polsko-czeskich na różnych poziomach, potwierdza np. *Nekrolog czesko-śląski*, który jak niezbicie udowadnia K. Jasiński, przywędrował z Czech na Śląsk ok. 1247–1248 r., zob. idem, *Rękopis zwany Nekrologiem śląsko-czeskim*, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 1162, Historia, t. 81, Wrocław 1994, s. 39–71. Zachowały się również ślady kontaktów książkowych, zob. I. Hlaváček, *Przyczynki do czesko-polskich kontaktów książkowych za panowania Przemysłidów*, ABMK, 33, 1976, s. 325 n.; S. Solicki, *Napływ ksiąg czeskich na Śląsk w średniowieczu*, Acta Universitatis Wratislaviensis nr 1162, Historia, t. 81, Wrocław 1994, s. 9 n.

The Interrelations of Polish and Bohemian Annals from the Second Half of the Eleventh Century to the Mid-thirteenth Century

Summary

A discussion about the interrelations of the titular Polish and Bohemian annals portrays the different views held by Polish and Czech researchers. All agreed that the irrefutably „Polish” sources include records about St. Stanisław in Bohemian sources or the mention of the battle of Zawichost (1205); the remaining entries remain controversial. An analysis of notes common for both currents indicates that more extensive Polish–Bohemian interrelations ended in 1253 (the canonisation of St. Stanisław), and that partial Silesian–Bohemian impact may be observed after that date. In the case of some of the records it would be difficult to speak about any sort of interrelations. The death of Judith of Bohemia (1086) interested both the Polish and the Bohemian court. The note about discovering the head of St. Adalbert in Gniezno (1127) is much more detailed in the text by the Canon of Vysehrad, while in view of the fact that the work was completed in 1142, mention of the Duke Bolesław the Wrymouth (1038) indicates either that the author used a rapidly made excerpt from Polish sources (1038–1042) or that he resorted to oral information. A comparison of records about German expeditions launched against Poland (1147, 1157) shows that the Bohemian notes were based upon accounts provided by Bohemian participants. Only *Rocznik Krasieńskich* copied the note about the expedition of 1172 according to Neplach, albeit with an erroneous date. This source includes also other notes based on the Bohemian version (990, 997); considering that a fragment from the Bohemian chronicle by Cosmas was copied after 1026 we may assume the existence of a separate Bohemian source basis. This premise is confirmed by a note from 1220, unknown to Polish sources (and recognised as „Polish”), and clearly the Bohemian author’s reflection on the plight of the Poles. Other postulated „Polish notes” in Bohemian sources are, for all practical purposes „Silesian” and do not occur in Polish sources; hence, taking into account the close relations between Wrocław and Prague we may allow for a flow of oral information. An analysis of „foreign” notes (describing changes on the throne in the Reich, the Crusades) also suggests their independent origin in both countries, testified by different styles, sizes and sometimes datation.

Distinctive Bohemian impact may be observed in *Rocznik krotki* (The Short Annal — RK). Apart from the borrowings earlier postulated by M. Perlbach (982, 991, 997, 1038), the use of *Annales Pragenses deperditi* (APd) is evidenced by an entry under 1001. As a rule, this annal has been perceived as a compilation of Marcin Polak and a Bohemian source, but a comparison of the note in the versions found in Benes the Minorite (BM), Cosmas, and the Monk of Sazawa, demonstrates that RK reflected the contents of APd more fully than the Bohemian sources, although with faulty datation. Traces of Bohemian impact in RK are to be seen in a note about the expeditions of 1111 or 1133 and quite possibly in the style of the entry about 1173 and the death of Thomas Beckett. This current includes also a note about the death of Duke Henry the Bearded of Silesia, recorded as 1238, which combined the information from *Rocznik kapituły krakowskiej* (Annal of the Chapter of Cracow) with the Bohemian source. Such an assumption is confirmed by the use of the cognomen „Barbatus”, unknown to Polish sources of the time (sources confirming it are older than RK) as well as the fact that the author of RK was not familiar with any Silesian records. Meanwhile, the supplementation of the note from 1238 in RK is concurrent with the contents of the Bohemian BM from 1241. The contrary borrowing postulated by J. Dušek is highly doubtful since the presumed Bohemian base of BM simply does not contain such information. Furthermore, a comparison of the Bohemian notes from 1241 and Polish ones indicates their separate origins and different points of view. The use of the cognomen „Barbatus” in Prague was rendered possible by the close family contacts between the Prague and Wrocław courts, while the repetitiveness of the name „Henry” among Silesian dukes could have encouraged cognomens. Both courts were linked by political co-operation since 1238, and in 1241 they planned joint military ventures by the duke of Silesia and Bohemia; hence the possibility of an individual recording of the events transpiring in Prague.

The author tends to connect the circumstances of the transition of the Polish notes to Bohemia with the hegemonic policy pursued by Premysl Ottokar II, supported by a suitable ideological and propaganda setting, with frequent references to the tradition of the region in which he was interested. With this objective in mind, the Bohemian ruler obtained the relics of St. Stanisław and probably the Polish annal with the indirect intermediary of monastic orders and Polish–Bohemian Church dignitaries. The journey made by the notes from Bohemia to Poland, which should be placed after 1241 and prior to the end of the thirteenth century,

involves a possible survey conducted by a Polish clergyman who returned the Bohemian relics to Prague, and the above mentioned intermediary of monastic orders or representatives of the Church. The borrowings in *Rocznik Krasieńskich* are much later. The analysed material suggests that the most numerous examples of Bohemian impact in Polish annals are those in *Rocznik krótki* (R. K.).